مەهدی زانا

گرتووخانە ی ژمارە پێنج

پانزە ساڵ لە سیاچاڵەکانی تورکیادا

وەرگێڕانی: سەلاحەدین بایەزیدی

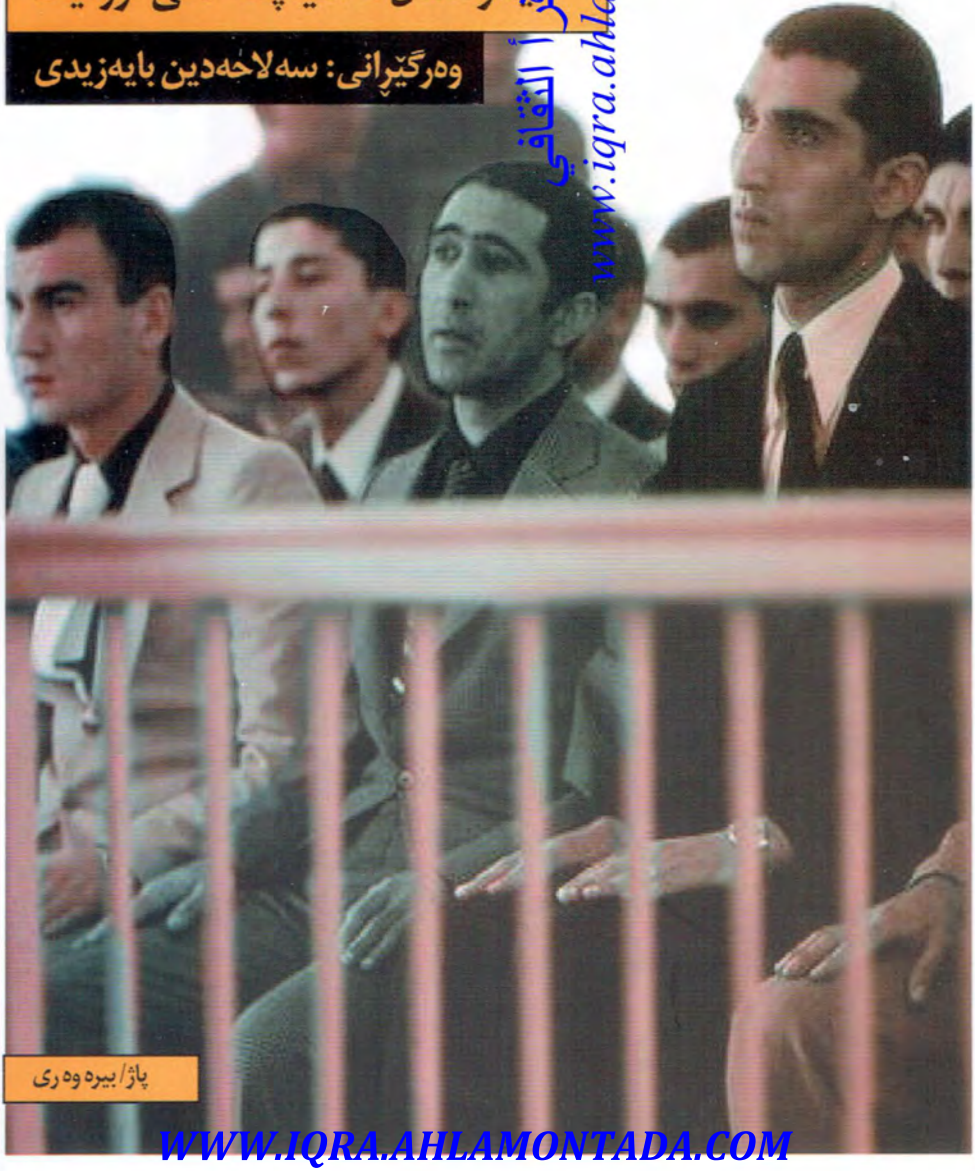

پاژ/ بیرە وە ری

منتدى اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com
WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

گرتووخانەی ژمارە پێنج

یانزە ساڵ لە سیاچاڵەکانی تورکیادا

مەهدی زانا

وەرگێڕانی: سەلاحەدین بایەزیدی

وەشانخانەی پاژ: ٢

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

گرتووخانەی ژمارە پێنج

مەهدی زانا

(بیرەوەری)

وەرگێڕانی لە فەرەنسییەوە: سەلاحەدین بایەزیدی

سەرچاوەی ئەم وەرگێڕانە:

La Prison N° 5

Onze ans dans les geôles turques

Mehdi Zana

Arléa, 1995

بەرگ ونەخشەسازی: شلێر بایەزیدی

بەڕێوەبەریی چاپ: جێمس چینی

چاپی یەکەم: ٢٠٢٣

تیراژ: ٥٠٠

نرخ: ٣٠٠٠

چاپخانە: هێڤی

وەشانخانەی پاژ

هەولێر / باشووری کوردستان

وەشانخانەی پاژ: ٢

لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی (٥٩٥)ی ٢٠٢٣ی پێ دراوە.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

ئەشکەنجە توندترین شێوازی تیرۆری تاکەکەسییە.

پۆل ویلکنسۆن

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

پێشەکی

بەڕێوەبەرانی تورکیا دووپاتی دەکەنەوە کە تورکیا «دەوڵەتێکی یاسا»یە. ئەگەر ڕووداوەکان ئەم لێدوانانە بسەلمێنن، ئەمە دەبێ خەبەرێکی دڵخۆشکەر بێ. بەداخەوە ئەو هەواڵانەی بە ئێمە دەگەن، زیاتر ناخۆشن.

سیاسەتیی دژەکورد هێشتاش لەم وڵاتە کاری پێ دەکرێ. لەوێ پەرلەمانتارەکان دەگیردرێن، هەڕەشە لە ڕۆشنبیران دەکرێ، دەبرێنە بەردەم دادگە، سزا دەدرێن، هەوڵی بێدەنگکردنیان دەدرێ. لەوەش خراپتر لە ئامارە سامناکەکاندا بەدی دەکرێ: ڕۆژنامەی میللیەتی تورکی لە چاپی ١١ی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٩٤یدا پێمان دەڵێ کە لە ماوەی دوو ساڵی ڕابردوودا، سێ هەزار و هەشتسەد و چل کەس بە ئەشکەنجە یان لە ئاکامی «لەسێدارەدانی بێ دادگایی»دا مردوون.

یەکەم جار، تشرینی یەکەمی ڕابردوو، بەرپرسێکی حکومەتی ئەنقەرە، عەزیمەت کویلوئۆغلو، وەزیری مافەکانی مرۆڤی تورکیا لەوە نەپرینگایەوە کە ئەو ئۆپەراسیۆنە سەربازییانەی کاتی خۆی لە پارێزگای تونجەلی [دێرسیم] لە ڕۆژهەڵاتی تورکیا بەڕێوە دەچوون بە «تیرۆریزمی دەوڵەتی» لەقەڵەم بدا. ناوبراو لە وتووێژێکدا کە ڕۆژنامەی جمهوورییەت - ڕۆژنامەی پێوەر لە تورکیا - بڵاوی کردووەتەوە، ڕادەگەیەنێ کە هەزار و سێسەد

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

و نەوەد گوند بە تۆبزی لە باشووری ڕۆژهەڵاتی ئەنادۆڵ چۆڵ کراون و دوو میلیۆن کەس لەسەر سنووری تورکیا لەگەڵ سووریا، عێراق و ئێران بێسەرپەنا ماونەتەوە.
دیاربەکر، سەرەکیترین شاری کوردستانی تورکیا کە پێشتر شارەوانەکەی مەهدی زانا بووە، بە هۆی شەپۆلی ئەو ئاوارانەی لە گوندەکانی دەوروبەرەوە ڕاو نراون، ژمارەی دانیشتووانی لە چوارسەد هەزارەوە بووەتە زیاتر لە میلیۆنێک.
ئەم شایەتیدانە نائومێد و نائومێدکەرەی سەرکردەی کورد مەهدی زانا، نەخوازە کە ڕابردوویەکی نزیک، واتە ساڵانی هەفتا و هەشتا تاوتوێ دەکا، لە ڕووی سیاسییەوە تاقەتبەر و لە ڕووی مرۆییەوە شیاوی پەسند نییە.
ددانی پێدا دەنێم کە بە دڵێکی گیراو خوێندمەوە، لە کاتێکدا لە نێوان گومانێکی ترسنۆکانە و ڕقێکی قورسدا سەنگەڵا بووم. لەبەر ئەوەی هێمایەکی جیاوازم لە تورکیا هەبوو. ئاخۆ ئەوە تورکیا نەبوو کە دەرگاکانی بۆ ئەو جوولەکانە کردبۆوە کە ساڵی ١٤٩٢ لە ئیسپانیا ڕاو نران؟ بۆ چما لەبەر فەلسەفەی نەرمی نواندنی بەرامبەر بە کەمینە ئایینی و نەتەوەییەکان زۆر ستایشمان نەکردبوو؟ لە ڕوانگەی زۆربەی هەرە زۆرمانەوە، نەتەوەی هەرە ئازادی جیهانی ئیسلام نەبوو؟ هەموو جارێ کە وام لێ دەهات ڕەخنە لە فڵان و فیسار بڕیاری بگرم، بۆ نموونە پەیوەندیدار بە یاد و بیرەوەریی ئەرمەنییەکان یان چارەنووسی کوردەکان، کاربەدەستە تورکەکان و هاوڕێ جووەکانی ئیستانبوڵ هەموو هەوڵی خۆیان دەدا بۆ ئەوەی تێمبگەیەنن دادوەرییەکەم هەڵەیە. کاتێک پێم دادەگرت، باگۆیان دەدایەوە: «بابەتەکە پەیوەندیی بە تیرۆریزمەوە هەیە؛ بۆ چما وڵاتێک مافی ئەوەی نییە لە بەرامبەر توندوتیژیی خوێناویدا خۆی بپارێزی؟»
بەڵام باشە چیرۆکی مەهدی زانایەک کە بە هۆی پابەندیی بە برا کوردەکانییەوە گیراوە، ئەشکەنجە دراوە و پاشان سزای بەسەردا سەپێندراوە،

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

لـە چ چوارچێوەیەکـدا شـیی دەکرێتـەوە؟
دەڵـێ چـی؟ چـی دەوێ؟ زانـا دیـێـژێ: «شـتێک کـە ئێمـە داوای دەکەیـن ئەوەیـە بتوانیـن بـە زمانـی خۆمـان بئاخفیـن، لـە قوتابخانە فێـری بیـن، ڕۆژنامە و بەرنامەکانـی ڕادیـۆ و تەلەفزیـۆن بـە کوردی بن. ئێمـە دەمانەوێ وەک سـەرجەم مرۆڤەکانـی تـر بژیـن، ڕێـز لـە کەرامەتمـان، لـە کەسایەتییمان، لـە کێیەتیمان بگیـردرێ، لەبـەر ئەمەشـە دەمانگـرن، لێمان دەدەن و دەمانکـوژن.»
هێشـتا بـە گومانیـن؟ یاشـار کەمـال، گـەورە ڕۆماننووسـی تورکیـا، مەهـدی زانـا بـاش دەناسـێ. بـە تـەواوی لـە ڕاسـتگۆییەکەی دڵنیـام دەکاتـەوە: «ئـەو پیاوێـک نییـە درۆ بـکا.» بـە قسـەی کەمـال کـە وتـاری بوێرانـەی ئیدانەکـەر لەسـەر سیاسـەتیی وڵاتەکـەی بـڵاو دەکاتـەوە، دوو هـەزار گونـدی کـوردەکان لـە لایـەن سـوپاوە ڕووخێـنراون.
مەهـدی زانـا هێشـتا گەنجـە، لـە هەڕەتـی تەمـەن دایـە. تەنیـا پەنجـا و چـوار سـاڵە. بـەس، لـە بیـری نـاکا و ناهێڵـێ ئێمـەش لـە بیرمـان بچێتـەوە کـە پانـزە سـاڵی تەمەنـی لـە گرتووخانـە تێپەڕانـدووە. ئـەو کۆمەڵێـک بیـرەوەری لـە گرتووخانـە دەگێڕێتـەوە کـە بـە ڕادەیـەک دڕنـدە و زاڵمانـەن کـە هەرسـکردنیان ئەسـتەمە.
گۆشـەگیری، سـووکایەتیی پاسـەوانەکان، گوشـار خسـتە سـەر بـۆ سـڵاوکردن لـە سـەگەکەی فەرمانـدە، لێـدان و جوێـن پێـدان، خەوزڕانـدن، فەلاقـە، لـە هـۆش خۆچـوون، پـێ لێنـان، جەمسـەری کارەبایـی لەسـەر ئەندامـی نێرینـە، سـەگی ئاڵمانیـی ڕاهێـنراو بـۆ قەپگرتـن لـە ناوگەڵـی گیـراوە ڕووتـەکان - چـۆن لـەم دڕندەییـە، لـەم سـووکایەتییە، لـەم کەرامـەت ڕووشـاندنەی مـرۆڤ کـە بـە شـێوەیەکی یاسـایی لـە سیسـتەمدا ڕۆنـراوە، تێبگەیـن و شـییان بکەینـەوە؟
ئاخـۆ ئەگـەری ئـەوە هەیـە ئەمـە دیسـان بـەم دواییانـە لـە تورکیـا، واتـە لـە ڕۆژاوا و لـە وڵاتێکـی ئەندامـی ناتـۆدا ڕووی دابـێ؟ ماوەیەکـی دووروودرێـژ، حکومـەت بـە مەبەسـتی سـەرکوتکردنی ڕۆحـی «ناسـیۆنالیزمی کـورد»، وێـڕای

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

نکۆڵی لە مافی شوناسی فەرهەنگیی نەتەوەی کورد، تەنانەت هەوڵی داوە زمانەکەشیان لەناو ببا. ئاخاوتن بە زمانی کوردی تاوانێک بوو کە سزاکەی گرتووخانە بوو.

بەرپرسەکان و کەسوکاریان پێمان دەڵێن حکومەتی تورکیا ناچارە بەرەنگاری ناسیۆنالیستە کوردەکان ببێتەوە، بە پاساوی ئەوەی ئەوان جیاخوازن، دەیانەوێ دابڕێن و ئامانجی ڕاستەقینەیان دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردییە.

مەهدی زانا و هاوڕێیانی، بە پێچەوانەوە، پێیان وایە کە کوردەکان تەنیا خوازیاری پاراستنی میراتی فەرهەنگی و شوناسی نەتەوەییانن. لە هەموو ڕاگەیاندراوەکانیاندا، جەخت دەکەنەوە کە کێشەی کورد دەبێ لە چوارچێوەی سنوورەکانی ئێستای تورکیادا چارەسەر بکرێ.

بەڵام یاسای سزادانی تورکیا ئەم جۆرە لێدوانانە کە باس لە بوونی خودی نەتەوەی کورد لە تورکیا دەکەن، بە «تاوان»ی جوداخوازی لەقەڵەم دەدا.

بۆیە مانگی ئایاری ١٩٩٤، مەهدی زانا بە هۆی قسەکانی لە پاییزی ١٩٩٢ لە کۆنفرانسێکی چاپەمەنی و پاشان لە بەردەم کۆمیسیۆنی لاوەکیی مافەکانی مرۆڤی پەرلەمانی ئەورووپا، بە چوار ساڵ زیندان سزا درایەوە.

هەر لەبەر ئەم هۆکارانە، هەشت پەرلەمانتاری تورکیا، مانگی کانوونی دووەم بە حەپسی جۆراوجۆر سزا دران، پێنج لەوان و لە ناویاندا لەیلا زانا، هاوژینی مەهدی زانا، سزای پانزە ساڵ مانەوە لە گرتووخانەیان بەسەردا سەپێنرا. سەرۆک میتەران، ژاک دولۆر، پەرلەمانی ئەورووپا، وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا و زۆر لایەنی تر بەرامبەر بەم کردەوە نابەجێیە ناڕەزاییان دەربڕی.

یاشار کەمال کە بەشداری زۆرێک لە دانیشتنەکانی دادگە بووە، پێش حوکمەکە ڕایگەیاندبوو: «ئەم دادگاییە داڕزینە بۆ مرۆڤایەتی. ئەگەر ئەم پەرلەمانتارانە سزا بدرێن، تورکیا ڕیسوایانە پێ دەنێتە سەدەی بیست و

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

یەکەمەوە. من لێرەم تاکوو دژ بە کۆنسەی ئەورووپا و نەتەوە یەکگرتووەکان کە هاوبەرپرسی ئەم دۆخەن، نارەزایی دەرببڕم. بەڕێوچوونی ئەم دادگاییە بێ پشتیوانی ئەوان نەکردەیە. ئەوان هەروەها هاوبەرپرسی ئەو شەڕە چەپەڵەن کە لە باشووری ڕۆژهەڵات [کوردستانی تورکیا] درێژەی هەیە. لەم دادگاییەدا، ئەوە گەلی تورک و دیموکراسین کە دادگایی دەکرێن.»

بۆچی کورد و تورک لە دەوری مێزێک کۆ نابنەوە بۆ ئەوەی جیاوازییەکانیان بخەنە بەر باس؟ بۆچی چاو لە نمونەی ئیسرائیل و فەلەستین ناکەن کە لە بری شەڕی چەکداری زانیان ڕێگەی گفتوگۆ هەڵبژێرن؟ ئەوانەی خاتوو تانسۆ چیللەری سەرۆک وەزیران دەناسن، وەک کەسێکی لیبراڵ و بوێر وەسفی دەکەن. ئایا دەتوانێ بەرامبەر بەو سەربازانە بوەستێتەوە کە پێدەچێ دەسەڵاتی ڕاستەقینەی وڵاتیان بە دەستەوە بێ؟ هیوا دەخوازین بتوانێ.

گەلەکەشی شایانی ئەمەیە.

ئێلی ویزل

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

مـن نـاوم مەهـدی زانایـە. کـوردم ئەمـن. کـوردی تورکیـا. ئـەز شـارەداری دیاربەکـر بـووم، گرنگتریـن شـاری ئـەو ناوچەیـەی کـە کـوردەکان لێـی دەژیـن، کوردسـتانی تورکیـا. لـە ١٩٨٠ بـەو لاوە، دە سـاڵ و هەشـت مانگـی ڕەبـەق لـە گرتووخانـە بـووم، لەگـەڵ ژمارەیـەک کـوردی تـر کـە هەندێکیـان ئەمڕۆ لـە ژیانـدا نەمـاون، لـە هەلومەرجێکـی زۆر دژواردا مـردن کـە لـە ئەورووپا تەنانـەت وێناکردنیشـی ئەسـتەمە.[١] ئەوەنـدە ئەشـکەنجە دراوم کـە ئێسـتاش شـوێنەوارەکانی بەسـەرمەوە ماوەتـەوە. ئەمـەش، لەبـەر هەڵوێسـت وەرگرتنـم بـە قازانجـی بنەمایـەک کـە بـە لامـەوە سـەرەکی بـوو: مافەکانـی کـوردان. شـتێک کـە ئێمـە داوای دەکەیـن ئەوەیـە بتوانیـن بـە زمانـی خۆمـان بئاخفیـن، لـە قوتابخانـە فێـری بیـن، ڕۆژنامـە و بەرنامەکانـی ڕادیـۆ و تەلەفزیـۆن بـە کـوردی بـن. ئێمـە دەمانـەوێ وەک سـەرجەم مرۆڤەکانـی تـر بژیـن، ڕێـز لـە کەرامەتمـان، لـە کەسـایەتییمان، لـە کێیەتیـمان بگیـردرێ، لەبـەر ئەمەشـە دەمانگـرن، لێـمان دەدەن و دەمانکـوژن.

---

١ . مەهـدی زانـا کانوونـی دووەمـی سـاڵی ١٩٧٧، لـە ئاکامـی دەنگدانـی ڕاسـتەوخۆی گشـتی، بـۆ خولێکـی پێنـج سـاڵە بـە سـەرۆکی شـارەوانی هەڵبژێـردرا.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

مـن لـە سـیلڤان لەدایـک بـووم، شـارۆچکەیەکی کەونـار کـە ڕۆمـەکان پێیـان دەگـوت مارتیرۆپۆلیـس و لـە سـەدەی دەهـەم و یانزەهەمـدا، بـە نـاوی میـا فارقیـن، پێتەختـی دەوڵەتـی کـوردی مەروانییـەکان بـووە. سـیلڤان کـە لـە هەشـتا کیلۆمەتریـی دیاربەکـر هەڵکەوتـووە، شـارێکە کـە هـەر بەردێکـی، هـەر کۆڵانێکـی، هـەر گەڕەکێکـی شـایەتحاڵی مێژوویەکـی دێریـن و دابونەریتـی پتـەوی کوردەکانـە. ئـەو گەڕەکـەی مـن لێـی لەدایک بـووم، هـەروەک مزگەوتە گەورەکـەی شـار، هێشـتاش نـاوی سـەلاحەدینی بەسـەرەوەیە، قارەمانـە نەجیب و دلۆڤانەکـەی شـەڕەکانی خاچپەرسـتان. ئاخـۆ دەزانـن کـە ئـەو کـورد بـووە؟ بابـم لـە شـارەوانیی سـیلڤان کاری دەکـرد. دایکـم پێنـج کـوڕ و چـوار کچـی بوو، بـەڵام لـەم نـۆ منداڵـە، چواریـان بـە سـاوایی مـردن. لـە تەمەنـی حـەوت هەتـا دوانـزە سـاڵی ڕۆیشـتمە قوتابخانـە، بـەڵام لەبـەر ئـەوەی بنەماڵەکـەم هێنـدە دەسترۆیشـتوو نەبـوون کـە بتوانـن تێچـووی خوێندنەکـەم دابیـن بکـەن، بوومـە بەردەسـتی بەرگدوورێـک. لـە لای ئێمـە، بەگشـتی پیـاوان بـە بەرگدوورییـەوە سـەرقاڵن و زیاتـر جلوبـەرگ دەدروون. لـەو ماوەیـە کـە شـاگرد بـووم، داهاتێکـم نەبـوو، چونکـە وەرگرتنەکـەم خـۆی چاکەیـەک بـوو کـە دەرهـەق بـە مـن کرابـوو. سـاڵی ١٩٥٧، وەسـتا نیـازی دایمەزرانـدم و لـەو ڕۆژەوە بـە دوا، بـوو بـە هاوڕێـم. بڕیـار بـوو بـە درێژایـی بیسـت سـاڵ شـان بـە شـانی ئـەو کار بکـەم، هەتـا ئـەو ڕۆژەی سـاڵی ١٩٦٠ کـە دەبوایـە بچمـە سـەربازی. تـا ئـەم ڕێکەوتـە، مـن بێجگـە لـە دەستخۆشـانە، هیـچ مووچەیەکـم وەرنەگـرت.

سـەردەمیی مێرمنداڵیـم پـڕە لـە بەسـەرهاتی ڕاپەڕینەکانـی جارانـی کـوردان. کڕیـارەکان لـە دوکانەکـە ئـەم بەسـەرهاتانەیان دەگێڕایـەوە. ئـەوان زۆر جـار ئاماژەیـان بـە سـەرهەڵدانی شـێخ سـەعیدی پیـران دەکـرد، سـەرهەڵدانەکەی ١٩٢٥، سـاڵێک پـاش ئـەوەی مسـتەفا کەمـال ئاتاتـورک بەکارهێنانـی زمانـی کـوردی قەدەغـە بـکا. لـەو کاتـەوە بـە دوا، ئێمـە بـەو چیرۆکـە گـۆش دەکرێیـن کـە لـە تورکیـا کـورد نییـە و هەمـوو دانیشـتووانی ئـەم وڵاتـە تورکـن! جگـە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

لە ڕاپەڕینەکەی ئاگری لە ساڵی ١٩٣٠، باسی ڕاپەڕینی ١٩٣٦ - ١٩٣٧ی دێرسیمیش دەکرا، شوێنێک کە بزووتنەوەی کورد بە درێژایی وەچەیەک و دوو وەچە خەڵتانی خوێن کرا. ڕەشەکوژی و دوورخستنەوەکان بڕستیان لە خەڵک بڕی و وڵاتی کوردانیان خاپور کرد.
سەرەڕای بوونی سوپای تورک لە دیاربەکر، ئێمە بە نهێنی لەسەر گشت ئەمانە دەدواین، لێ مەترسیدار بوو.
ئەودەم، کوردستانی تورکیا بە ڕووی گەشتیاراندا نەکرابۆوە. بە بیرم دێ ساڵی ١٩٥٩، چل و نۆ قوتابی و خوێندکاری زانکۆ لە ئیستانبول گیران، تەنیا لەبەر ئەوەی بە کوردی قسەیان کردبوو! ئەمە سەردەمێک بوو کە پارتی دیموکراتی تورکیا کە تەنیا بە ناو دیموکرات بوو، دەسەڵاتی بە دەستەوە بوو. بەڕێوەبەرەکانی، عەدنان مەندەرێس و جەلال بایار هەوڵیان دەدا ڕۆشنبیرانی کورد سەرکوت بکەن و لەو لاشەوە، ڕۆژنامەکان ئەم باسانەیان دەوروژاند: «کوردەکان دەیانەوێ دەست بەسەر وڵاتەکەماندا بگرن» و زۆر قسەی پڕوپووچی تری لەم بابەتە. بەهەر حاڵ، ئەم چل و نۆ کەسە قۆڵبەست کران و هەفتەیەک دواتر، یەکێکیان بە مردوویی دۆزرایەوە.
هەرچی بێ، لەو کاتەوە، من خۆم بە ناسیۆنالیستێکی کورد دەزانم.
مانگی ئایاری ١٩٦٠. کودەتای سەربازی ژەنەڕاڵ گویرسەل. چەند هەفتەیەک دواتر، ناوی خۆم بۆ سەربازی تۆمار کرد. ئێمە سێ کەس لەسەر جێگەیەک دەخەوتین، خواردن تێری نەکردین و من بەردەوام داوام لە دایک و بابم دەکرد خواردەمەنیم بۆ بنێرن. چونکە کورد بووم، ئەرکی قاپشۆردن و پاکوخاوێنیان پێ دەسپاردم. دوو ساڵ سەربازیم کرد، سەرەتا لە دەنیزلی، لە نزیک دەریای ئیجە و پاشان لە نزیک سنووری یەکێتیی سۆڤییەت، لە قارس و پازارجک. ساڵی ١٩٦١، ڕاپەڕینە نوێیەکەی مستەفا بارزانی لە عێراق، جۆش و خرۆشی خستە دڵی ئەو گروپە بچووکەی کوردان کە ئێمە لە سوپا پێکمان هێنابوو.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

دەسـپێکی سـاڵی ١٩٦٣، دوای گەڕانـەوەم لـە سـەربازی، وەک بەرگـدروو لای هەمـان هاوڕێـی پێشـوو ملـم لـە کار نایـەوە. ئێمـە گوێـمان لـە دەنگـی کوردسـتان دەگـرت کـە لـە عێراقـەوە بەرنامەکانـی پەخـش دەکـرد؛ ڕادیۆکـە بـە ئاسـتەم دەبیسـترا، بـەڵام بـۆ ئێمـە نـاوازە بـوو. لـەو سـەردەمەدا، ژمارەیـەک پەرلەمانتـاری تـورک، بـە لێدوانـی دوژمنکارانـە ڕقەبەرایەتیی کوردەکانیـان دەکرد کـە دەبـووە مایـەی تووڕەییـم. شـەوێک بـە پیتـی درشـت لەسـەر دیوارێکی شـار نووسـیم «بـژی بارزانـی!». یەکـەم ڕاسـانی مـن... بـۆ بەیانییەکـەی ڕۆیشـتمە ئـەو کۆڵانـەی دروشـمەکەم لـێ نووسـیبوو: پۆلیسـەکان کۆڵانەکەیـان گرتبـوو. ئاپۆرای خەڵکـی وروژاو جمـەی دەهـات؛ پۆلیسـەکان چەنـد کەسـێکیان گـرت. بڕیـارم دا ئەگـەر پۆلیـس ئـەو خەڵکانـەی لەبـەر شـتێک ڕاگـرت کـە دەسـتی ئەوانـی تێـدا نییـە، خۆمیـان ڕادەسـت بکـەم. بـەڵام هـەر ئـەو ئێوارەیـە، هەموویـان بـەردران.

سـیلڤان، سـاڵی ١٩٦٣. پارتـی کرێکارانـی تورکیـا تـازە دامـەزراوە؛ یەکـەم حزبی چەپـە و سـەرکردەکانی محەمـەد عەلـی ئایبـار و بەهیجـە بۆرانـن کـە ژنێکـی بێوێنەیـە. ئێمـە بڕیـار دەدەیـن بەشـداریی ئـەم بزووتنەوەیـە بیـن چونکـە یەکـەم لایەنـە کـە بـە پرەنسـیب دوژمنایەتیـی کـوردان نـاکا. دیـارە دواتـر، لـە سـاڵی ١٩٧١دا، ئـەم حزبـە لەبـەر ئـەوەی لـە گۆڕەپانـی گشـتی باسـی گەلـی کـورد و مافەکانـی وروژانـدووە، قەدەغـە کـرا.

هـەر ئـەو سـاڵە، ژەنـەڕاڵ [عەبدولکەریـم] قاسـم، سـەرۆکی دەوڵەتـی عێـراق بە دەسـتی بەعسـییەکان کـوژرا کـە دوای ئەمە، سیاسـەتێکی سـەرکوتکەرانەتریان دژ بـە کـوردەکان و کۆمۆنیسـتەکان گرتـە بـەر. بـۆ ئێمـەش، لـە تورکیـا، ئـەو سـاڵانە فـرە دژوار بـوون. هەمـوو کـەس دەترسـا و شـتی هـەرە گرنـگ لـە ڕوانگـەی منـەوە ئـەوە بـوو کـە هەمـوو هەوڵـی خـۆم بـدەم بـۆ ئـەوەی خەڵـک چیـتر نەترسـن. سـاڵی ١٩٦٦، چالاکانـە لـە هەڵمەتێکـی تایبـەت بـە پاڵاوتنـی نەوتـدا بەشـداریم کـرد. ئـەوەی ڕاسـتی بـێ، لـە کاتێکـدا نەوتەکـە لـە خاکـی

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

کـوردان دەردەهێـنرا، لـە شـوێنێکی تـر دەپاڵێـورا، ئـەوەش وای دەکـرد هیـچ سـامانێک، هیـچ کارێـک لای ئێمـە نەیەتـە دی. مانگـی ئایـاری ئـەو ساڵە، کۆمەڵێـک تراکتـم نووسـی تاکـوو کـوردەکان بـە قازانجـی داواکارییەکانمـان بخەمـە گـەڕ. هاوڕێیانـم لـە حـزب زراویـان چووبـوو و هـاوکات، خەڵـک لـە ترسـی تۆڵەسـەندنەوە، چالاکییەکـەی منیـان بـە لاوە پەسـند نەبـوو.

سـەرەڕای ئەمـەش، کۆبوونەوەیـەک لـە سیلڤان بەڕێـوە چـوو. لـە سـەرەتای ساڵانی بیستەکان بـەو لاوە، ئەمـە یەکەمیـن میتینگیی یاسایی کـوردەکان بوو لـە تورکیـا! جەماوەرێکـی زۆر ئامـادە بـوون؛ ناسیۆنالیسـتەکان، هاوسـۆزەکان. بـە چەنـد پەیڤێکـی بەخێرهێنـان بەرنامەکانـی کۆبوونەوەکـەم دەسـت پێکـرد، لێیەلـێ بەرپرسـانی شـارەوانیی یەکسـەر دەنگـی بڵندگۆکەیـان بـڕی. ئەمنیـش بـێ بڵندگـۆ قسـەم کـرد و هـەر چۆنێـک بـێ، خەڵـک گوێیـان لـە دەنگـی مـن دەبـوو. خۆپیشـاندەرەکان ڕازی بـوون. بیسـتنی شـتێکی جیـاواز لـە دەنگـە فەرمـی و بـاوەکان، ورەی بـەوان دابـوو.

بەرەبـەری ساڵی ١٩٦٧، لەگـەڵ تێکۆشـەرانیی کـوردی ناوچەکانی تـر، بڕیارمان دا پـەرە بـەم ئەزموونـی کۆبوونـەوە دیموکراتیکانـە بدەیـن و گەشـتێک بـە شـارە کوردییەکانـی وەک دیاربەکـر، بەدلیـس، مـووش و تـاددا بکەیـن. بـۆ یەکـەم جـار، لـە بـەردەم ڕای گشـتی کێشـەی کـورد و کوردسـتانم هێنایـە گـۆڕێ. ڕاگەیەندراوێکـی کورتمـان نووسـی و مـن و دوو تێکۆشـەری تـر بـە ناوەکانـی مەحمـود یەشـیل و مەحمـود ئۆکوتوجـۆ واژۆمـان کـرد. سـەرەڕای ئەمـەش، هەشـت خوێنـدکاری زانکـۆ، لـە ژێـر کاریگەریـی زەبروزەنگـی دژەکوردانـەی دەیەکانـی ڕابـوردوو، ئامـادە نەبـوون ڕاگەیەندراوەکـە واژۆ بکـەن. ئەندامانـی پارتـی کرێـکار، لـە ناویانـدا بەڕێوەبـەرە نیشـتیمانییەکانی، تـارق زیـا ئەکینجـی و نیهـاد سـارگن، بەشـداری ئـەم خۆپیشـاندانانە بـوون. هـەر کـە بانگەشـەی ئـەوە بـڵاو دەبـۆوە کـە لـە «ڕۆژهـەڵات» میتینـگ هەیـە، پۆلیسـەکانیش بـە خـڕی بەشـداریی کۆبوونەوەکانمـان دەبـوون...

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

ڕۆژهەڵات. لە شێوازی دەربڕینی فەرمیدا کوردستان بەم جۆرە ناو دەبرێ: «ناوچەکانی ڕۆژهەڵات». چونکە لە ١٩٢٤ەوە، ئێمە نین. هەر نەبێ، بە فەرمی نین. ماوەیەکی زۆر بەو «تورکە شاخستانی»یانە ناویان دەبردین کە بە شێوەزارێکی لادێیانە قسە دەکەن.

دۆخەکە بە خێرایی بەرەو خراپبوونی زیاتر دەچوو. لە کاتێکدا لەگەڵ کۆمەڵێک خوێندکار، تازە لە دامەزراندنی ڕێکخراوی فەرهەنگیی شۆڕشگێڕانی ڕۆژهەڵات (بە گوێرەی کورتکراوە تورکییەکەی DDKO) بووینەوە، ڕاگەیەندراوەکەمان داوایەکی یاسایی لێ کەوتەوە: ساڵێک گرتووخانە و غەرامەیەک. کوردێکی تر بە ناوی تەحسین ئاڤجی، بەرپرسیاریی پارتی کرێکاری تورکیا لە موش، بە ساڵێک مانەوە لە گرتووخانە سزا درا. ئێمە ئەم حوکمەمان چێشت.

ساڵی ١٩٦٨، بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی پارتی کرێکاری تورکیا هەڵبژێردرام. ساڵێک دواتر، لە دیاربەکر خۆم بۆ بەرئەندامێتیی دەستەی نوێنەران دیاری کرد، بەڵام هەڵنەبژێردرام. یەکێک لە هۆکارەکان ئەوە بوو کە من بەرگدوورێکی سادە بووم و ئەمەش شکۆی نەبوو. لەو کاتەدا بوو کە من لە دیاربەکر، پایتەختی سیاسی - فەرهەنگیی کوردەکانی تورکیا نیشتەجێ بووم. ساڵی ١٩٧٠، جوابەجەنگییەکەم لەگەڵ سەرۆکی بنکەی ژاندرمەی تایبەت بە پاراستنی تەکوزی کرد - ئیدی هێدی هێدی خەریک بوو دەناسرام - و ڕەوانەی پۆلیسخانە کرام. ساڵێک دواتر، لە کاتێکدا کۆبوونەوەیەکی گشتیم لە حیلوان، شارۆچکەیەکی سەر بە پارێزگای ئورفا، بەڕێوە دەبرد، قۆڵبەست کرام و خرامە گرتووخانەوە. ١٢ی ئاداری هەمان ساڵ، کودەتایەکی سەربازی حکومەتە مەدەنییەکەی سلێمان دێمیرێلی ڕووخاند.

من لە مانگی ئاداری ١٩٧١ەوە هەتا تەموزی ١٩٧٤، لە گرتووخانەی دیاربەکر زیندانی بووم. سێ ساڵ و سێ مانگ. نان و خۆراکمان کەم

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

بوو، بەڵام هیچ نەبێ، لێیان نەدەداین. بە بەراورد بەو شتانەی بە درێژایی ساڵانی هەشتاکان بەسەرم هاتن، ئەم گیرانە لە ڕوانگەی منەوە قۆناغێکی تایبەتە.
لە کاتی دەرکەوتنم لە گرتووخانە لە ساڵی ١٩٧٤دا، بۆم دەرکەوت کە پارتی کرێکاری تورکیا، بە هۆی داکۆکیی لە مافەکانی کوردان، لە ساڵێک لەمەوپێشەوە قەدەغە کراوە بەڵام پارتێکی سۆسیالیستی کوردستانی و گۆڤارێک بەناوی ڕێگای ڕزگاری دامەزراون. سەرەڕای ئەمەش، زۆری پێ نەچوو، ساڵانێکی زۆر سەخت دەستیان پێ کرد، نەخاسمە مەودای نێوان ١٩٧٧ و ١٩٨٠ کە هاوکات بوو لەگەڵ گەمارۆی ئابووریی دەڤەرە کوردییەکان و گوشاری هەمەجۆر.
ساڵی ١٩٧٧، هەڵبژاردنەکانی شارەوانیی دیاربەکر بەڕێوە چوون. ئەودەم، دیاربەکر بە نزیکەی دووسەد و بیست و پێنج هەزار ئاکنجییەوە - ئەمڕۆ ژمارەی دانیشتووانی میلیۆنێک و نیوە - نۆهەم گەورەشاری تورکیا بوو. لە نێوان چوارده بەرنەندامدا، بە پەنجا و چوار لە سەدی دەنگەکان هەڵبژێردرام - دەنگەکانم دوو قات لە هی کاندیدەکەی بولەند ئەجەویت کە ئەودەم لەسەر دەسەڵات بوو، زیاتر بوون. سەرەتا، کاربەدەستە تورکەکان، پارێزگار، فەرماندەی سەربازی بە هەڵبژاردنی من بریندار دیار بوون و نەیاندەویست دانی پێدا بنێن. بەڵام چ کەردەن: من بە شێوەیەکی دیموکراسییانە هەڵبژێردرابووم!
بە درێژایی سێ ساڵ مانەوە لە سەرۆکایەتیی شارەوانیدا، بە هەموو تواناوە هەوڵم دا دۆخی خەڵک باشتر بکەم. ئەمەش سەرەڕای نەیارێتیی ڕایەدارانی تورک، لەسەر ئاستی هەرێمی و سەرانسەری کە ئابلۆقەیەکی ئابووریی ڕاستەقینەیان بەسەر شارەکەدا سەپاندبوو: هیچ قەرزێک نەدەدرا، هیچ خەبەرێک لەو کۆمەکانە نەبوو کە بە گشتی دەسەڵاتدارانی دەوڵەت بۆ کەلوپەلەکان و گەشەی کۆمونەکان پێشکەشی دەکەن. بەڵام ئەمە کەی

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

کێشە بوو! ساڵی ١٩٧٩ بە قسەکردن لە بەردەم فیدراسیۆنی نیشتیمانیی هەڵبژێردراوە کۆمارییەکان و سۆسیالیستەکانی فەرەنسا ئەم گەمارۆیەم شکاند. سەرۆکی فیدراسیۆنەکە، کۆچکردوو ئوبێر دووبێدو، شارەوانیی گرۆنۆبل و سکرتێرە گشتییەکەی، ئانتوان بلانکا کە دواتر بوو بە جێگری سکرتێری گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان، بە باوەشی ئاوەڵا بە پیلمەوە هاتن. ئەودەم کە لە وڵاتانی جیهانی سێهەم، نوخبەکان زیاتر چاویان لە مۆسکو بوو، باژێرڤانیی شارێکی گەورە کە بە شێوەیەکی ئاشتییانە بەرگریی لە سۆسیالیزمی دیموکراتیک و دۆزی گەلەکەی دەکرد، لەبەر چاوی ئەوان هاوبەشێکی دەگمەن و شیاوی ڕێز بوو. هاوکارەکانیان لە ڕێنۆن و نانت، ئێدمۆن ئێرڤێ و ئاندرێ شێنار و هەروەها شارەکانی برێست، بایۆن و کلێرمۆن - فێرانیش تێکەڵ بەوان بوون. لە ماوەی چەند هەفتەیەکدا، کاروانێکی بێوێنەی پێکهاتوو لە سی پاس و پاشەڕۆدانی چاککراو، لە فەرەنساوە کەوتنە ڕێ، بە هەموو ئەوروپادا تێپەڕین تاوەکوو بە هانای دیاربەکرەوە بێن. جموجوڵێکی هاوسۆزیی ڕاچڵەکێنەر کە کاری لە دڵی هەموو کوردانی تورکیا کرد. ستایش و خۆشویستنی فەرەنسا لە نیشتمانیی کوردان پەرەی سەند. سەرۆک وەزیرانی ئەوکات، بولەند ئەجەویت خیانەتەکەی شەرمەزار کرد و تانە و تەشەری لە «ئیمپریالیزمی ڕۆژاوا» دا کە «لە هەوڵی لەتکردنی وڵاتەکەمان دایە!»

ئەوانەی منیان هەڵبژاردبوو، خەڵکانی سادەی گەڕەکەکانی قەراغ شار، زۆری پێ نەچوو بۆیان دەرکەوت کە دەستەیەکی باژێروانیی ڕاژەکار، سەرەڕای تەنگوچەڵەمەکان، توانای ئەوەی هەیە خزمەت بە گەل بکا. چینە دەوڵەمەندەکان بەداخەوە بوون کە شارێکی وا بە شان و شکۆ «لەبەر خەتای خەڵکی ڕەشۆکییەوە» کەوتبووە دەست «خەڵکانی نەخوێندەوار، کۆمۆنیست و بێ بڕوانامەی زانکۆ»... هەرچی ڕۆشنبیرە چەپەکان بوون، هەروا کە خەونیان بە ئێوارە گەورەکەی شۆڕشەوە دەبینی، نەیاندەویست

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

«دەستیان لەناو بەڕێوەبەرایەتیی ڕیفۆرمخوازانەی سەرمایەداریدا پیس بکەن». لەم بەینەدا، دۆخی سیاسی ڕۆژ بە ڕۆژ ئاڵۆزتر دەبوو. تاقمە چەپە توندڕەو و ڕاستە توندڕەوەکان، لەپێناو ناسەقامگیرکردنی دەوڵەت، بە شێوەی توندوتیژ، لە کێبەرکێ دابوون. ڕەوشی ئابووری بەرەو داڕزان دەچوو.
١٢ی ئەیلوولی ١٩٨٠، سوپا بە پاساوی چەسپاندنی نەزم و یاسا، بە دڕندەییەک کە پێی ڕاهاتبوو، کودەتایەکی نوێی هەڵگیرساند. پەرلەمان هەڵوەشایەوە، حزبەکان، ئەنجومەکان و سەندیکاکان قەدەغە کران. دەستەی باژێرڤانیش بە هەمان شێوە هەڵوەشایەوە، ئەفسەرەکان جێگەی شارەدارەکانیان گرتەوە. سوپا و پۆلیس، پاڵپشت بە پلانێکی داڕێژراوی لەمێژینە، بە پێی پەرگالێکی بازنە هاوناوەندەکان، دەستیان بە گرتنی پەرلەمانتارەکان، وەزیرەکان، سەرۆکی حزبەکان و سەندیکاکان، شارەدارەکان، خوێندکارانی زانکۆ، تێکۆشەرانی ڕێکخراوە یاسایی و نایاساییەکان، ڕۆژنامەنووسان و بە کورتی گشت ئەو کەسانە کرد کە لە کۆمارە دڵخوازە کەمالیستەکەیاندا، لە ڕوانگەی ئەوانەوە، ناپەسەند و بێکەڵک بوون. چونکە سەربازە تورکەکان، هەر هەموویان خەون بە «چاخی زێڕین»ی ساڵەکانی ١٩٢٠ هەتا ١٩٣٠ەوە دەبینن، ئەو ساڵانەی لە سایەی «حکومەتە ڕۆشنگەرەکەی ئاتاتورک»، وڵات بە حزبێکی تاقانە، سەرۆکێکی تاقانەی هەتاهەتایی، زمانێکی تاقانە و ئایدیۆلۆژیایەکی فەرمیی تاقانە بەڕێوە دەبرا و هەموویان ملکەچ، نیشتمانپەروەر و تورک بوون. هەموو ئەو کەسانەی وەک کوردەکان، خەڵکانی چەپ و ئیسلامییەکان، لەم چوارچێوەیەدا نەدەگونجان، بە شێوەیەک سزا دەدران کە شیاوی خۆیان بوو: گرتووخانە، ڕەشەکوژی، دوورخستنەوە. بەم جۆرە، ژەنەڕاڵەکان جارێکی تر گەڕابوونەوە تاکوو ئەم چاخە زێڕینە سەقامگیر بکەنەوە! وەی بە حاڵی ئێمەی لادەر بیرچەوتەکەی ئایینە فەرمییەکە!

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

٢٤ی ئەیلوولی ١٩٨٠، یانی دوانزە ڕۆژ دوای کودەتاکە، لەگەڵ سێ هاوڕێی تری کوردم قۆڵبەست کرام. ئێمە ڕاستەوخۆ ڕەوانەی ئاکادیمیای سەربازی کراین کە لە ژێرزەمینەکەیدا چل ژوور هەبوو. هەر ژوورێک بە درێژایی مەترێک و هەشتا، بە پانایی هەفتا سەنتیمەتر و بەرزایی مەترێک و هەشتا. بۆ خەوتن، تەنیا تەختەیەک هەبوو کە چل سەنتیمەتر پان بوو و سی سەنتیمەتر دووری عەرزەکە، بە دیوارەوە قایم کرابوو. کاتێک دەرگاکە پێوە دەدرایەوە، هەستم دەکرد بە زیندوویی خراومەتە ناو تابووتێکەوە. نەمدەتوانی دەستەکانم درێژ بکەم؛ ئەوپەڕەکەی دەمتوانی دوو هەنگاو بنێم، دەبوایە لەسەر پاژنە بسووڕێمەوە و دیسان دەست پێ بکەمەوە. بێگومان دەمتوانی ڕابکشێم، بەڵام تەختەکە هێندە بەرتەسک بوو کە مەحاڵ بوو بتوانم لەسەر پشت خۆم درێژ بکەم. بۆیە ناچار بووم لەسەر لا بخەوم؛ کاتێک خەو بەسەرمدا زاڵ دەبوو، ئەم شێوازە بۆ خەوتن ئاسان نەبوو. دوو جار هەستم دەکرد لە گرتووخانەدام: لەبەر بێبەریبوون لە ئازادیم و لەوەش بترازێ، بێبەشبوون لەهەر جۆرە بزووتنێک.

دوو سەعات دواتر، پاسەوانەکان بەدوامدا هاتن. چاویان بەستم و پاڵیان پێوە نام. گوێم لێ بوو بە سەربازەکانیان دەگوت: «مەهدی زانا دێ.» ئەوان یەکسەر دەستبەکار بوون: دە کەسێکیان وەرگەڕانە سەروگوێلاکم. پاش کەمێک، دیسان برامەوە ژوورەکەی خۆم، هەروا بە چاو و دەست بەستراوی.

پاشان، پاسەوانێک هات و لێی پرسیم:

«تۆ تورکی یان کورد؟»

«کورد!»

«ئافەرین. تۆ پیاوێکی بوێری.»

ئینجا، وەک چۆن هاتبوو، ئاواش ڕۆیشت. هەمان ڕۆژ، پێم وابێ سەر لە ئێوارەکەی، بە دوامدا هاتنەوە، چاویان بەستمەوە و دیسان لێیان دامەوە.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

شەق و شەپلاخە و جنێو لە هەموو لایەکەوە بەسەرمدا دەباریـن. لە بەینی پشوویەکدا، یەکێکیان پێی گوتم: «خوێڕیی گەندوگوو! بۆ سێ ساڵ دەچێ چاوەڕوانیی ئەم ڕۆژەیـن، لەوەتەی تۆ سەرۆکی شارەوانیت! ئێستا، تەنانەت خودایش ناتوانێ بە هاناتەوە بێ...»

ئەمە نزیکەی نیو سەعاتی خایاند، هەستم بەو ڕقە سامناکە دەکرد کە لە ئاست من هەیانبوو. لە دووماهیدا، یەکێک لەوان پێی ڕاگەیاندم: «ئەمە کۆبوونەوەی بەخێرهێنان بوو!» پاشان، بۆ ماوەی دوو ڕۆژ لە کۆڵم بوونەوە. ڕۆژی سێهەم، بە دوامدا هاتنەوە، چاویان بەستم و دەست و قاچیان گرێ دام. بەزمەکە دەستی پێکرد. سەرەتا بە فەلاقە؛ ئەشکەنجەیەکی زۆر لەمێژینە کە کاریگەرییەکانی خۆی سەلماندووە. بە شوڵک و گۆپاڵ لە بەری پێیان دەدام. کاتێک لە هۆش خۆم دەچووم، ئاویان پێدا دەکردم و دیسان دارکارییان دەکردمەوە. دوای ئەوەی باش لە بەری پێیان دام، فڕێیان دامە سەر عەرزی و پێیان لە پشتم نا، هەر کامە و بە نۆرەی خۆی - ئەوان چل کەسێک دەبوون! پاشان جنێو داباریـن: «قووندەر، لە دەمت ڕیم...» دواجار، منیان بردە هۆڵێک، لەوێ ڕووت و قووت و بە دەست هەڵیانواسیم و تەزووی کارەباییان لە ئەندامی نێرینە و کۆمم دەدا. کاتێ کارەبایان لێ دەدام، سەرتاپای لەشم هەڵدەلەرزی - ئەوان بەمەیان دەگوت «تەیارە فڕاندن». کە بوورامەوە، بە نووکی پۆستاڵەکانیان منیان وەهۆش هێنایەوە. پرسیارەکانیان: ناو و زانیاری دەربارەی ڕێکخستنەکەم، پەیوەندییەکانم... «ئەگەر دەتەوێ لە کۆڵت بینەوە، تەنیا ئەم لاپەڕەیە واژۆ بکە و تەواوە!» ئەم بێنەوبەرەیە پانزە ڕۆژی خایاند. هەموو شەوێ، دەوروبەری سەعات یەک، پاسەوانێکی کورد دەهات ئەو پەڕۆیەی دەکردەوە کە بەردەوام لەسەر چاوم بوو و ئاوی پێ دەدام. هەستم دەکرد غەمبارە لەوەی بەسەرم هاتووە. هەبوونی ئاسوودەیی پێ دەبەخشیم. پاشان، ئەم ڕەوتە دەستی پێ دەکردەوە. نەخوازە ئەشکەنجە بە کارەبا. ڕۆژێکیان، گوێم لەم وشانە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

بوو: «مەهدی زانا، ئەم ڕیسواییە لە پای چی؟ ئاخۆ دەزانی لە چ دۆخێک دای؟» دەنگی ئەو ژەنەڕاڵەم ناسییەوە کە فەرمانەدەی مەیدانیی دیاربەکر بوو. لە وەڵامدا مرتەقم لێوە نەهات. ئەو بەردەوام بوو: «دەبینی خۆت خستووەتە چ ڕەوشێکەوە؟» (لەم بەینەدا، ئەشکەنجەدانی منیان ڕاگرتبوو.) «جاری وایە مرۆڤ دەبێتە خانی خانان، جاری واشە دەبێتە تۆزی بانان...»، ئەمە بوو وەرامی من.

دیسان شەق و شەپلاخە لە هەموو لایەکەوە، پاشان گەڕانەوە بۆ ژوورەکەم. ئەم ئەشکەنجە زۆرەی کە چێشتم، بە جۆرێک لە جۆرەکان بە بۆنەی سەردانی ژەنەڕاڵەکە ڕێک خرابوو. دوای ئەم بەرنامەیە، بۆ ماوەی دوو ڕۆژ وازیان لێ هێنام و پاشان ئەشکەنجە بە شێوەی جۆراوجۆر دەستی پێ کردەوە، بۆ ئەوەی قەت نەزانم چ شتێک چاوەڕوانم دەکا. مامەڵەیەکی تر: نمایشی لەسێدارەدان. ئەوان منیان بەرز کردەوە و تەنافێکیان لە مل هاڵاندم، پێم وابوو کۆتاییە و ئەوان لەسێدارەم دەدەن. پاشان، نەیانهێشت بخنکێم و لێکۆڵینەوەکەیان دەست پێ کردەوە - ئەوان هەوڵیان دەدا بمترسێنن. زۆربەی هەرە زۆری گیراوان بەم جۆرە مامەڵەیان لەگەڵدا کراوە. لەم چوارچێوەیەدا، دوای گرتنی کوڕێکی چواردە ساڵانە، هەڕەشەیان لێ کرد ئەگەر نەپەیڤێ، دەستدرێژی دەکەنە سەر... ئەویش کۆمەڵێک ناوی هەڵڕشت، هەموویشی بە هەڵە، چونکە ئەو هیچی نەدەزانی. دوایی، هات لە منی پرسی چۆن گشت ئەو کەسانە ئاگادار بکاتەوە کە «لەقاو»ی داون.

جاری وا بوو، دەیانخستینە ناو تابووتێکەوە کە شوێنێکی بچووکی هەبوو بۆ هەناسەدان و بە گوێرەی خۆڕاگریی هەر کاممان، دوو - سێ ڕۆژ لە تابووتەکەدا دەیانهێشتینەوە. هەروەها «ڕەوە قاز»یش هەبوو: بە ڕووتی لەناو ئاوی سارددا، پێ بەستراو، لێیان دەدایـن بۆ ئەوەی لەسەر چۆکان بڕۆین، تا ئەو کاتەی دەبووراینەوە. پێیەکانمان هەڵدەدڕان، هێلکە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

گونـەکان هەڵدەمسـان، بـەڵام ئـەوان نەیاندەویسـت بمانکوژن، ئەشـکەنجەیان تـا ڕادەی ئەوپـەڕی بەرگەگرتنـی ئێمـە زۆر دەکـرد. هەندێـک جـار، لـە خـورد و خـۆراک بێبەشـیان دەکردیـن و لـەو ماوەیـەدا هـەروا دارکارییـان دەکردیـن. بـۆ ئەشـکەنجەی زۆر «تایبەتـتر» نەبـێ، وازیـان لـە دارکاری نەدەهێنـا. هەمـوو جـارێ کـە کەسـێک لـە هـۆش خـۆی دەچـوو، لـێ دەگـەڕان سـەعاتێک یـان دوان بخەوێـت و پاشـان دەسـتیان پـێ دەکـردەوە. وەک مۆتەکەیـەک وا بـوو کە دوای لەخەوهەسـتان دووبـارە دەبـۆوە.
ئـەوان بـە شـەو و ڕۆژ لـەوێ بـوون. وەسواسـانە. ماندووییەناسـانە. هـەر کـە هەسـتیان بـەوە کردبـا خەریکـە خـاو دەبینـەوە، وەک ئـەو کاتانـەی خەومـان دەهـات، لـەوێ بـوون تـا ڕامانتەکێنـن و بمانهێننـەوە سـەر خۆمـان. ئـەوان دەیانویسـت بمانشـکێنن و هاوسـەنگیمان تێـک بـدەن، تـا دواجـار ئامـادە بیـن هـەر لاپەڕەیـەک واژۆ بکەیـن و مـل بـە هەمـوو شـتێک بدەیـن. ئەمانـەش دووبـارە و دووبـارە دەبوونـەوە. سـەربازەکان جێگـەی پۆلیسـەکانیان دەگرتـەوە - بـەردەوام لـە دەسـتەی پێنـج یـان شـەش کەسـیدا - و ئەوانیـش بـە نـۆرەی خۆیـان لێیـان دەدایـن. بەندکراوەکـە، چاوەکانـی هەمیشـە بەسـترابوون و ئازای ئەندامـی شـین و مـۆڕ و ئاوسـاو بـوو.
بـە درێژایـی ئـەم ڕۆژانـەی ئەشـکەنجە و لێدانـی بـێ پسـانەوە، تەنیـا بـۆ چەنـد سـاتەوەختێک بـۆ خواردنـەوە و خـواردن مۆڵەتیـان پـێ دەدایـن. دەورییـەکان لەسـەر مێزێـک دادەنـران. فیتوویـەک: دادەنیشـتین. پێیـان دەگوتیـن: «پێنـج خولـەک کاتتـان هەیـە نانەکەتـان بخـۆن.» لەگـەڵ پـارووی دووهەمـدا، مێزەکەیـان دەکوتـا بـۆ ئـەوەی هەسـتین. لـە مـاوەی گشـت کاتەکانـی ئەشـکەنجەدا، مۆسـیقا لـێ دەدرا. بـە بەردەوامـی. کاتێکیـش لـە گیراوێکیـان دەدا و ئەشـکەنجەیان دەکـرد، دەنگـی مۆسـیقاکەیان کـەم دەکـردەوە تاکـوو هەموویـان گوێیـان لـە قیـژە و هـاواری بـێ. گوشـارە دەروونییەکانیـش بـە هەمـان ڕادە دژوار بـوون: ئەگـەر یەکێـک لـە ئێمـە خـۆی لـە واژۆکـردن بواردبـا،

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

هەڕەشەیان دەکرد کە هاوسەرەکەی دەهێنن: «خۆت دەبینی چۆن دەیهێنینە قسە.» بە دەم بیستنی قیژەی ژنە ئەشکەنجەکراوەکان، هەر کامەمان لە دڵی خۆیدا دەیگوت: «ئەمە هاوژینەکەی منە.» ئێمە هەروەها گوێمان لە هاواری منداڵان دەبوو و بە خۆمان دەگوت: «بۆی هەیە ئەمانە منداڵەکانی من بن...»

ئاخر ژنی بەندکراویش هەبوون. جارێکیان، گیراوێک بە ناوی عەلی ساریگویل کە دەنگی قیژەی ژنەکەی ناسیبۆوە، وەک شێتان سەری بە دیوارەکەدا دا. پاشان، عەلی لە ژێر ئەشکەنجەدا مرد. لەبەر بێخەوی و ئەشکەنجەی بەردەوام برستمان لێ برابوو. هەرکاممان لە خۆی دەپرسێ ئاخۆ دەبێ کاغەزەکە واژۆ بکا یان نا. گوشارەکان سات و کاتیان بۆ نەبوو: ئەوان تەنانەت نەیاندەهێشت دەست بە ئاویش بگەیەنین. ئەو هۆڵانەی ئێمەیان لێ ڕادەگرت، پڕ بوو لە کرم و مێروو. نزیکەی چل کەسێک تێیاندا ڕادەکشاین و هەوڵمان دەدا یەک - دوو سەعات پشوو بدەین.

ئەوان دەربارەی سەفەرەکەم بۆ ئەورووپا کە ساڵی ١٩٧٩ بە مەبەستی وەرگرتنی یارمەتی بۆ شارەکەم کردبووم، لێپێچینەوەیان لە تەکدا کردم. دەیانەویست بزانن کێم بینیوە، چیم کردووە، بۆچی ئەو کاتەی من بازرگان بووم، شاری دیاربەکر پاسی چاککراوەی بە دیاری لە فەرەنسا وەرگرتووە. حسێب و کتێبی ئەورووپییەکان چی بووە، بۆچی سەرنجی کوردانیان داوە؟ ئەوان پەیتا پەیتا دەهاتنەوە سەر ئەم باسە: بۆچی ئەم یارمەتییەمان پێ دراوە، بە کام ئامانج؟ چ کەینوبەینێک لە نێوان ئێمە و فەرەنسادا هەبوو؟ چوار پسپۆڕ لە ئەنقەرە، لە بەڕێوەبەرایەتیی دەزگای هەواڵگریی (میت)ەوە هاتن. دەیانویست بزانن بە ناوبژیوانیی کێ ئەم یارمەتییانەم وەرگرتووە.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

ئەوان هەروەسا لێیان پرسیم کەنداڵ نەزان[٢] کێیە - وەک ئەوەی نەزانن چ کەسە! دەیانویست شارەزای ئەو ڕێگایانە بن کە پاسەکان بۆ هاتنە تورکیا پێیاندا هاتبوون! وەڵامم دانەوە: «بە ڕێگای ئاسایی گرونۆبل، کلێرمۆن - فێران، ڕێنۆن، برێست و پاشان ئیتالیادا هاتوون تا گەیشتوونەتە تورکیا.» ئەوان گوتیان: «تۆ لە فەرەنسا وەکوو سەرۆکی کوردەکان پێشوازیت لێ کرا.» هەوڵم دا تێیان بگەیەنم کە شارەوانیی وەک خۆم بە پیلمەوە هاتن. هەتا ئەوکات، لە هۆڵی گشتیدا تەنیا کورد هەبوون. زۆربەی هەرە زۆریان لەبەر هۆکاری سیاسی لەوێ بوون، وەک ئەو شۆفیر تاکسییەی کە نەیویستبوو مل کەچ بکا. هەوڵیان دەدا باجی لێ وەربگرن - ئەوان زۆر جار بۆ باشبوونی ڕەوشی ژیانیان ئەم کارەیان دەکرد. لە کاتی باری نائاساییدا، پۆلیسێک یان سەربازێک، لە ڕێگەی ئەمەوە، بە ئاسانی دەیتوانی بژیوی ژیانی دابین بکا: ئەو کاغەزێکی بە واژۆکردن دەدا کە تێیدا دان بە هەڵەیەکی زۆر قورستر لەوە دانرابوو کە کەسەکە کردبووی و پاشان، داوای پارەی دەکرد بۆ ئەوەی دۆسیەکە پشتگوێ بخرێ... قانوونی جەنگی، هەڕەمەکییە... و دەوڵەمەندبوونی دەسەڵاتدارە مەدەنی و سەربازییەکانیش. بەڵام گشت ئەمانە پەراوێز بوون؛ مەبەستە ڕاستەقینەکەیان سیاسی بوو. ئامانج؟ لەناوبردنی هەر جۆرە مەیلێکی ناسیۆنالیزمی کوردی، کپکردنی تەنانەت سەرەتاییترین ویستەکانی کورد و تێکشکاندنی نوخبەی کوردمانگێک دوای ئەم دۆخە، لە هاوڕێکانم دابڕام و گواسترامەوە ژووری تاکەکەسی. دە ڕۆژ لەوێ بە تەنیا مامەوە، کەڵەبچە بە دەست و چاوەڕێ. دادوەرەکە، دوای پێداچوونەوەی دۆسیەکەم، هیچ هۆکارێکی بۆ مانەوەم لە گرتووخانەدا بەدی نەکرد. «بەداخەوە، بەڵام کاربەدەستە سەربازییەکان دەستووریان داوە ئێوە لە گرتووخانە ڕابگرن. من هیچم لەدەست نایە.» لای من دانی بەمە دانا.

---

٢. کەنداڵ نەزان، کەسایەتیی ناسراوی کورد لە فەرەنسا، لە دامەزراندنی پەیوەندیی هاوکاری لەگەڵ شارەدارەکانی فەرەنسا یارمەتی مەهدی زانای داوە.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

گرتووخانەی سەربازیی دیاربەکر

لەگەڵ سێ کوردی تردا، کە دوانیان لە بنکەی شارەوانی جێگری من بوون، گواسترامەوە بۆ گرتووخانەی سەربازیی ژمارە ١ی دیاربەکر. لە کاتێکدا هاوڕێیانم لە یەک ژووردا بەند کرابوون، من خرابوومە ژوورێکی ترەوە. بە درێژایی سێ ڕۆژ کەسم نەبینی (پاسەوانێک خواردنی دەهێنا و پاشان دەورییەکەی دەبردەوە). بۆ ئەوەی هەواڵێک بزانم، لە دەرگاکەم دا. دوای ماوەیەک، ئەفسەرێک هات و پێی گوتم: «لەبەر ئاسایشی خۆتان ئێوەمان بە تەنیایی زیندانی کردووە.» دە ڕۆژی تەواو لەم ژوورە بێزراوە مامەوە، دەست بە کەڵەبچە و دابڕاو لە دنیا. سەرەڕای ئەمەش، لە چاو ئەو شتانەی کە پێشتر بینیبوومن، ژوورەکە هەندێک فراوان بوو: دوو مەتر لەسەر مەترێک و هەفتا، لەگەڵ تەختێکی بێ دۆشەک. چڵکن بووم و نەمدەتوانی خۆم بشۆم. لە کاتێکدا سەرتاپا قرێژ بووم، لە گژ فکران ڕادەچووم، دەرۆیشتم، چاوەڕێ دەمامەوە، خەیاڵم دەهۆندەوە، خەونم بە شێرەیەکی ئاوەوە دەبینی، بە کەمێک گوڵاوی سەر پەمۆیەک! دوای چل ڕۆژ دەستبەسەری، لە یانزەهەمین ڕۆژی گرتووخانەی تاکەکەسی، دواجار ئەندامانی بنەماڵەکەم توانیان سەرم لێ بدەن. قەدەغە بوو لە نێو خۆماندا

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

بە کوردی بدوێین. دایکم لە ئاست بێدەنگیم دەگریا - من نەمدەویست بە تورکی بپەیڤم - و سکاڵای دەکرد: «کوڕەکەم کەڕ و لاڵ بووە!»
کەمێک دواتر، گواسترامەوە بۆ گرتووخانەی ژمارە پێنج، گرتووخانە هاوچەرخەکەی دیاربەکر (لە کاتی کودەتاکەی ١٩٨٠دا هێشتا تەواو نەببوو). لەگەڵ سێ هاوڕێ کوردەکەی ترم لە گرتووخانەی ژمارە یەک، کە دوانیان جێگرەکانی پێشووی من بوون، گواسترانەوە بۆ ژووری ژمارە پانزە. ژوورەکە بۆ بیست و دوو زیندانی ئامادە کرابوو و چل و سێ کەس لە ئێمەیان تێ خزاندبوو. لەگەڵ گەیشتنمان، گیراوەکانی تر دەمێک بوو مانیان لە خواردن گرتبوو تاکوو نارەزایەتی بەرامبەر بەو ئازار و ئەشکەنجانە دەربڕن کە دەیانچێشت. من کە ئەم مانگرتنەم پێ گونجاو نەبوو، بۆم شی کردنەوە کە باشتر وایە سەردانی کەسوکاریان بایکۆت بکەن: ئەوەی ڕاستی بێ، گیراوەکان لە بەردەم ئەندامانی بنەماڵە لێیان دەدرا. تەنانەت یەکێک لەوان تا ساتەوەختی مردن لێی درابوو! من خۆم لە سەردانی کەسوکار دەبوارد و بیانووم ئەوە بوو کە لە دۆخێکی باشدا نیم بۆ ئەوەی بچمە لایان.
سەرەتا، لەم گرتووخانەیەی ژمارە پێنجەدا، بە بەردەوامی لێمان دەدرا، بەڵام ئەمە شیاوی بەرگەگرتن بوون - هیچ خاڵێکی هاوبەشی لەگەڵ مامەڵە ساماناکەکەی مانگێک دەستبەسەریدا نەبوو. هیچ کارێک نەبوو بیکەین. دەست بەسەر هەموو شتەکانماندا گیرابوو: ڕادیۆ، وەرەقی یاری و تاد. پاشان هێدی هێدی، بە شەو و ڕۆژ، هاواری ئەشکەنجەکراوامان بە گوێ دەگەیشت. هاواری پیاوان و ژنان.
١٤ی شوباتی ١٩٨١، گۆڕینی ژوورەکە. لە شوێنی نوێ ئێمە تەنیا چوار کەس بووین. لە بلۆکی پەنجا و پێنج. گرتووخانەکە لە چوار نهۆمەکەیدا دە ژووری هەبوو. بە گشتی، ژمارەی ئێمەی زیندانییان سەد و شەست کەس بوو. خشتەی کاتەکان بە تەواوی ڕێک خرابوو: سەعات پێنج لە خەو

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

هەڵدەستاین، سەعات شەش و نیو بەرچاییمان دەخوارد: سوپی ئارد یان هەریشتە. ناچار بووین بپارێینەوە، دەرهەق بەوەی بەسەرمان دێ، شوکری خودا بکەین، تەمەندرێژی بۆ سوپا و نەتەوەی تورک بە ئاوات بخوازین! ئەگەر ملمان بەمە نەدابا، نانبڕاو دەکراین و لێمان دەدرا. دوای قەیرێ، لە بری ئەوەی سەد و شەست کەس بین، ژمارەمان گەیشتە سێسەد و بیست کەس. لە ژوورەکان شوێنی جووڵانەوە نەمابوو. لە کاتێکدا وەرزی زستان پلەی سەرما بۆ ژێر سفر دابەزیبوو، لەم بینا چیمەنتۆیەدا، ئێمە دۆشەکمان نەبوو. لە جیاتی پەتۆ و چەرچەف، من تەنیا خاوەنی بارانییەک بووم...

شەوێکی کۆتایی مانگی ئادار، چوار گیراوی نوێ بەدەم لێشاوی جنێوەوە فڕێ درانە ناو ژوورەکەمانەوە. تەنیا شۆرتێکیان لەبەردا بوو و لێیان درابوو. ئەوان پەرلەمانتاری کورد بوون: تەنانەت یەکێک لەوان، مستەفا کڵیچ، لە حکومەتەکەی پێشوو، ئەوەی بولەند ئەجەویتدا، وەزیری دەوڵەت بوو. پۆلیسەکان دڵخۆش بوون کە لەم پەرلەمانتارانەیان دەدا. لە خۆشییان شاگەشکە ببوون - شێوازێک بۆ ئەوەی تۆڵەی خۆیان لە سیستەمێک بکەنەوە کە خۆیان هەرچی بێ سەگی بەر دەرگای بوون. هەروەها شێوازێک بۆ ئەوەی نیشان بدەن دواجار کێ لەم وڵاتە ئاغایە: سوپا کە تا سەر ڕێزیان بۆی هەیە. هەمیشە هەڵسوکەوتی خراپیان لەگەڵدا دەکردین. هەندێک جار، بە شەو نزیکەی چل گیراویان لە ژوورێکی مەترێک و هەشتا لەسەر دوو مەتر دەخزاند. دە سەعات لەسەر پێ دەماینەوە، پاڵەپەستۆی یەکتریمان دەدا و بە ئاستەم هەناسەمان بۆ دەدرا. بۆنەکەش بە جێی خۆی... بۆنی میز و بۆگەنی پیستریش... ئەگەر کەسێک لە هۆش خۆی چووبا یان خەوتبا، بە ڕادەیەک لە پاڵ یەک خزابووین کە نەدەکەوتە سەر عەرزەکە. دەوروبەری سەعات دووی بەیانی، فەرماندەی سەربازی چوار یان پێنج زیندانی دەبردە دەرەوە. تێروپڕیان تێ هەڵدەدان و کاتێک دەکەوتن، سەربازەکان پێیان لەسەر دادەنان. ئەوجا فەرماندەکە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

لێی دەپرسین: «تورکی یان کورد؟» وەڵام نەدەدرایەوە. ئەوکات لێیان دەدانەوە تا ئەو کاتەی قوربانییەکان دەبوورانەوە. پاشان دەیانهێنانەوە ناو ژوورەکە و ئێمە دەبوایە زیاتر بخزێینە پاڵ یەکتری بۆ ئەوەی جێیان بۆ بکەینەوە. بەیانی، کاتێک پاسەوانەکان دەرگاکەیان دەکردەوە، هەندێکمان بە ڕادەیەک سفت و ڕەق بووین کە بێ ویستی خۆمان دەکەوتین. ڕۆژێک یان دوو ڕۆژ دواتر، ئەم شانۆیە دیسان دەستی پێ دەکردەوە و بەردەوام، چەند کەسێکمان بە نۆرە ئەشکەنجە دەکراین.

جارجارە فەلاقە و جارجارەش لێدانێکی تر. شێوازەکە پەیوەندیی بە میزاجی ئەوان و هەروەها... گیراوەکەوە هەبوو. هەندێک لەچاو ئەوانی دی «خاوێنتر» بوون. ئەگەر یەکێک لە ئێمە تینووی بوایە، ئاوێکی تێکەڵ بە ماددەی پاککەرەوەیان پێ دەدا و بەدەم لێدانمانەوە، چێژیان لە خواردنەوەی چای گەرم وەردەگرت. یان دەنا پێشنیاری چایان بە ئێمە دەدا و لەپڕێکا چایەکەیان بە کوڵاوی بەسەر ئێمەیاندا دەڕژاند. ئەمە دەیخستنە پێکەنین؛ نەخوازە ئەگەر قوربانی هاواری کردبا. ئەگەر فزەی لێوە نەهاتبا، تووڕە دەبوون و زیاتریان لێ دەدا.

لە سەعات پێنج هەتا حەوتی بەیانی، بڵندگۆکان سروودی سەربازییان بڵاو دەکردەوە، جارجارە بە تەوەری پانتورانیزم[3] و جارجارە وێڕای جنێودان

٣. پانتورانیزم ئایدیۆلۆژیای ناسیۆنالیستیی تورکەکانە کە ئامانجی کۆکردنەوەی «خەڵکی تورک، هەر لە وڵاتانی باڵکانەوە بگرە تا دیواری چین»ە لە چوارچێوەی ئیمپراتۆریایەکدا. کورد و ئەرمەنی بە هۆی ئەوەی بەربەستن لە بەردەم بەردەوامیی جوگرافیایی ئەم «خاکانەی تورکەکان»، بە گوێرەی لایەنگرانی ئەم ئایدیۆلۆژیایە، دەبێ نەمێنن. پانتورانیزم کە لەسەر مۆدێلی پان ئاڵمانیزم و پان سلاڤیزم لە لایەن تورکە لاوەکانەوە پەرەی پێ دراوە، لە نێوان ساڵانی ١٩٠٨ هەتا ١٩١٨ لە مەیدانی کردەوەدا پێک هاتووە. لەم ماوەیەدا، زیاتر لە ملیۆنێک و دووسەد هەزار ئەرمەنی و نزیکەی حەوتسەد هەزار کورد دوور خرانەوە. ژمارەیەکی زۆریان لەسەر ڕێگای تاراوگە مردن یان بەرەورووی کوشتوبڕ هاتنەوە. جێگرەوەی گەنجە تورکەکان، مستەفا کەمال ناسراو بە ئاتاتورکیش درێژەی بە سیاسەتی سیستەماتیکی تواندنەوە و دوورخستنەوەی

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

بە یۆنانییەکان، ئەو «کوڕی قەحبانە». سەعات حەوت هەتا حەوت و نیو بۆ نانی بەیانی و ئاودەست تەرخان کرابوو. هەر ژوورە و شێرەیەکی هەبوو، بەڵام لە هەندێک سەعاتدا ئاو نەبوو. هەر نەبێ لە نهۆمی یەکەم و دووهەم، چونکە ئاوەکە بە هیچ شێوەیەک نەدەگەیشتە نهۆمی سێهەم و چوارەم و پاسەوانەکان لەگەڵ خواردندا ئاویشیان بۆ دێنایەن. ئێمە کە لە نهۆمی سەرەوە زیندانی بووین، هەندێک جار بۆ ماوەی دوو یان سێ ڕۆژ بێ ئاو دەماینەوە. ئەسپێ ڕمبازێنیان دەکرد و ئێمەش کاتی خۆمان بە خۆخوراندن تێدەپەڕاند و هەوڵمان دەدا ئەسپێمان نەمێنێ. هومەکان لە لای سەرەوەی ژوورەکەوە جێگیر کرابوون. هەندێک ڕۆژ، ناچاریان دەکردین بە پێوە بوەستین، لە کاتێکدا چوار کەس لە ئێمە دەبوایە سواری قەڵاندۆشی چوار کەسی تر بێ. ئێمە دەبوایە بە درێژایی ڕۆژ بەم جۆرە بمێنینەوە و ناچار دەکراین سروودی سەربازی بڵێینەوە. ئەگەر یەکێک لە گیراوەکان کەوتبا، بەر جنێو دەدرا، لە بەری پێ یان لەپی دەستیان دەدا. ئەوان دەیانتوانی بەم ڕەنگە، لەسەر پێ بمانهێڵنەوە، بە درێژایی دوانزە سەعات، بێ پشوو، بێ ئاو، بێ نان. ئازای ئەندامەمان دێشا؛ چ لە سەرەوە بوایەیت، چ لە بنەوە، دژوار بوو. سبەینێکەی وەها ڕۆژێک، سکەخشکەیان پێ دەکردین، دیسان سروودی سەربازییان پێ دەگوتینەوە و لە کاتێکدا ئێمە لەسەر سک دەڕۆیشتین، ئەوان لەسەر پشتمان ڕادەوەستان. ئێمەش هەروا دەبوایە درێژە بە چڕین بدەین. کاتێک پێیان لەسەر عەرزەکە دادەنایەوە، لە کاتێکدا ئێمە لەسەر سک بووین، بە پۆستاڵ وەردەگەڕانە سەر و پێمان. ئەگەر یەکێک لە ئێمە نارەزایی دەربڕیبا، یەکسەر جلەکانیان پێ دادەکەند و ڕووت و قووت، بە گوێزینگی پێ هەڵیاندەواسی، بە شێوەیەک کە نێوقەد و سکی هاوتەریب بێ لەگەڵ مشتی پاسەوانەکان. بە درێژایی یەک یان

کوردەکانی تورکیا دا.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

دوو سەعات، بێجگە لە چەند پشوویەکی کورت، دەبوو بە کیسە بۆکسی پاسەوانەکان.

هەموو شتێک پاساو بوو بۆ لێدان و ئەشکەنجە. بەم جۆرە، ڕۆژێک پاسەوانەکان لە گیراوێکی کەمێک ئەقڵسووکیان پرسی کە لە خۆوە پێدەکەنی: «ئەوە بە چی پێدەکەنی؟» من لە باتیانی وەڵامم دایەوە: «ئەم هەر وایە.»

«تۆ پارێزەری ئەو نی!»

ئینجا ماوەیەکی زۆر لێیان دام تاکوو فێر بم تەنیا دەستم بە کڵاوی خۆمەوە بێ.

بە قازانجی کەس نەبوو بیانوو بداتە دەست پاسەوانێک. ئەگەر لەبەر هەر هۆکارێک، کەسێک نارەزایی دەربڕیبا و پاسەوانەکە ڕقی لێ هەڵگرتبا، باجێکی قورسی پێ دەدا. یەکسەر پەلاماریان دەدا، ڕووت و قووتیان دەکردەوە، چوار پاسەوان دەیانخستە سەر سک و هەر کامە و توند شوێنێکی دەگرت و مەترەقێکیان لە قنگی ڕۆ دەکرد. وەک ئامێری هەڵدڕینی سەردەمانی زوو، ئەوەندە نەبێ مەترەق دەمێکی تیژی نەبوو کە ئەندامەکانی مرۆڤ کون بکا و هێدی هێدی بیکوژێ: ئەوان تەنیا لە هەوڵی ئەوەدا بوون لە ناخەوە سووکایەتیمان پێ بکەن. ئینجا هەروا کە مەترەقەکەیان تێ دەچەقاندین، پێیان دەگوتین «قووندەر» و لێیان دەپرسین داخوا حەزمان لێیە یان نا...

لەوەش خراپتر هەبوو: ئەوان نزیکەی پەنجا زیندانییان دەهێنایە دەرێ و لە پێش چاوی هەموویان، یەکێکیان ناچار دەکرد مەترەقەکە بگرێ و یەکێکی تریش لەسەری دابنیشێ و لە خۆی ڕۆ بکا. ئەگەر نەتویستبا مەترەقەکە ڕابگری، یەکسەر بارانی شەق و زللەت بەسەردا دەباری. سەرەڕای ئەمەش، کەم وا هەبوو مل دابنوێنین. ئەوکات، حەوت - هەشت پاسەوان کۆ دەبوونەوە تاکوو کەللەڕەقەکە سزا بدەن و سووکی بکەن: لەبەر چاوی ئێمە، مەترەقەکەیان لە قنگی ڕۆ دەکرد و کاتێک دەریاندەهێنایەوە، بە خوێنەوە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

دەیانخستە ناو زاری پیاوە داماوەکەوە بۆ ئەوەی بیمژێ. ئەوانەی ئەم ئەزموونەیان بەسەر دەهات، بە درێژایی چەندان مانگ دەشکان و نێرێتییان بریندار دەبوو. هەوڵمان دەدا ورەیان پێ بدەین. گیراوەکان بۆ ئەوەی تووشی ئەم ئەشکەنجەیە نەیەن، ئەشکەنجەیەک کە لە هەموویان پتر لێی تۆقیبوون، نەخاسمە لەبەر چاوی ئەوانی تر، سەرپێچییان نەدەکرد. بۆیە دەبوایە بە دەنگێکی بەرز دووپاتی بکەنەوە: «چ بەختەوەرە ئەو کەسەی دەڵێ من تورکم!» یاخود: «تورکێک هەموو دنیا دێنێ!» یانژی: «تورکەکان فەرهەنگ و ژیاریان بردووەتە گشت ئەو وڵاتانەی کە دەستیان بەسەردا گرتوون!»

ناچاریان دەکردین بە ڕیز بە دالانەکاندا بڕۆین و کاتێک بە بەردەم نووسینگەی فەرماندەکەدا تێدەپەڕین، دەبوایە سڵاو لە سەگەکە بکەین. زۆر جەزرەبەی سامناکی تریان لەسەر پەیڕەو دەکردین: گیراوەکەیان ڕووت دەکردەوە، دەیانبەستەوە و هەڵیاندەواسی. بەنێکیان لە زەکەری گرێ دەدا؛ سەرەکەی تری بەنەکەیان لە دەسگرەی دەرگایەک دەبەستەوە. ئیتر خۆتان وێنای بکەن هەموو جارێ کە دەرگاکەیان دەکردەوە و دایاندەخستەوە، چ ڕووی دەدا!

هەندێک جاری تر، وەک خۆیان دەیانگوت بۆ ئەوەی هەندێک «ڕاهێنان»مان پێ بکەن، دەیانبردینە دەرێ و دەبوایە بە سەرمای زستانێ ڕابکەین. پاشان دەبوایە بە پێوە بوەستین، بۆ ماوەی سەعاتێک یان دوو سەعات جووڵەمان لێوە نەیە، ئینجا: هەستە، دانیشە، هەستە، دانیشتە، تا لەناو بەفرەکەدا لە پێ دەکەوتین. یان دەنا چلەی زستان - لە لای ئێمەش زستان زۆر تووش و دژوارە -، بە ڕووتی لە دەرگایەکیان دەبەستینەوە، تا لە سەرمان دەتەزین. یاخود دەبوایە بچینە دەرێ، بە دەرپێ کورت و بە پێخواسی و بەفرەکە بە سینگ بشێلین - چینێک بەفری بیست تا سی سەنتیمەتر. دەکەوتینە سەر سک بۆ ئەوەی بەفرەکە بشێلین و لەپڕێکا: «هەستن!» ئەوجا فەرمانیان

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

پــێ دەدایــن ڕاییماڵیــن! پاشــان لەســەرڕا دەســتمان پــێ دەکــردەوە. گەلــەک زیندانــی بــەم جــۆرە لــە ســەرمان مردن. جــاری وا بــوو ئێمەیــان ڕووت دەکــردەوە، بــە گوێزینگــی پــێ بە بنمیچــی ژوورەکەیــان هەڵدەواســین و ســەریان دەخســتینە ناو ســەتڵێک پیســایی.

دەیانویســت هــەم لــە ڕووی جەســتەیی و هــەم سایکۆلۆژییەوە لاوازمــان بکــەن. ســەرباری جەزرەبــەکان، شــارەزایانە کۆمەڵێــک ئەشــکەنجەی دەروونیشــیان بــەکار دێنــا. ڕۆژێــک پێنــج نانیــان بــۆ ژوورێــک دەهێنــا، بەیانییەکــەی، چــوار نانیــان دەهێنــا، پاشــان ســێ، ئینجــا هەر نانیــان نەدەهێنا، بــۆ ئەوەی گیــراوەکان لەنــاو خۆیانــدا بکەونــە مشــتومڕەوە. لــە کاتێکــدا جگەرەکێشــان و هەڵگرتنــی قەدەغــە بــوو - ئەگــەر جگــەرەت پــێ گیرابــا، لێیــان دەدای - هەندێــک جــار، پێنــج جگەرەیــان بەســەر ژوورێکــدا بــڵاو دەکــردەوە. هەر کــە داماندەگیرســاندن، یەکســەر پێیــان دەکوژاندینــەوە، ناچاریــان دەکردیــن قووتیــان بدەیــن و ئەگــەر کەســێک ڕشــابایەوە، ڕشــاوەکەیان پــێ دەلێســتەوە. ئەگــەر بــە گوێــی نەکردبان، لێیــان دەدا. جــاری وا هەبــوو، دوو ڕۆژ خۆراکیــان پــێ نەدەدایــن. ســێهەم ڕۆژ، بــە مەنجەڵــەوە دەهاتــن و دەســتووریان پــێ دەدایــن قاپەکانمــان بهێنینــە دەرێ. ئینجــا، لــە پێــش چــاوی هەموومــان، تفیــان دەکــردە مەنجەڵەکــەوە و دەیانگــوت نۆشــی گیانتــان بــێ. یــان دوای ئــەوەی دوو - ســێ ڕۆژ خواردنیــان پــێ نەدەدایــن، بــە مەنجەڵەکــەوە دەهاتــن و پێیــان دەگوتیــن: «بەداخــەوە، کوڕینــە، مەنجەڵەکــە ڕژا. بــا بــۆ جارێکــی تــر بــێ.»

دوای ئــەوەی مــاوەی دوو یــان ســێ ڕۆژ لــە خــواردن بێبەشــیان دەکردیــن، پاســەوانەکان ســێ یــان چــوار تەلیــس کاهــووی نەشــۆردراوی پــڕ لــە گڵیــان دەهێنــا و ناچاریــان دەکردیــن لەبــەر چــاوی ئــەوان بیانخۆیــن. «نامانــەوێ یــەک پەلکــی بەفیــڕۆ بــدەن!» هــەر کەســە و نزیکــەی ســێ کاهــووی بەر دەکــەوت... پاســەوانەکانیش لــەوێ ڕادەوەســتان، چاویــان لــە ئێمــە بــوو بزانیــن چ دەکەیــن و هــاوکات بــە ئێمەیــان ڕادەبــوارد: ئــەوان زۆر بــاش دەیانزانــی شــەو لەناو پیســایی

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

خۆماندا دەتلێینەوە. بۆ سبەینی ڕا، دەهاتنەوە: «خۆتان بۆ گەرماو ئامادە بکەن، کوڕینە!» گیراوەکان خۆیان ڕووت دەکردەوە، سابوونیان لە خۆیان دەدا. لەناکاو ئاوەکە دەبڕدرا. ئەوکات، پاسەوانێک بە بۆرییەکی باخچەوە دەهات و ئاوێکی بەستووی بەسەردا دەڕژاندین، چەند پاسەوانێکی دیکەش لێیان دەداین بۆ ئەوەی خێرا بجووڵێینەوە. هێشتا دەرپێ کورتەکانمان لەبەر نەکردبۆوە کە دەیانناردینەوە ژوورەکانمان، ناچاریان دەکردین لەسەر سک خۆمان بخشکێنین و وەبەر شەقانیان دەداین.

لە ژوورێکدا کە بە شێوەیەکی ئاسایی جێگای بیست و پێنج زیندانی دەبۆوە و ئەوان هەشتا و پێنج کەسیان تێ خزاندبوو، ڕۆژێک چێشتێکیان هێنا کە ماددەیەکیان تێ کردبوو کە زگێشەی دروست دەکرد. لە ژوورەکەدا تەنیا هومەیەک هەبوو. هەموویان - هەشتا و پێنج کەس! - وێکڕا زگەشۆرەیان بوو. زیندانییەکان چوار چوار بە دیار کونەکەوە ڕاوەستابوون. بەڵام ئەمە بەشی نەدەکرد. ژوورەکە پڕ ببوو لە گەندوگوو و ئێمە ئاومان نەبوو. ئێمە بۆ خاوێنکردنەوەی خۆمان تەنانەت بەتانییەکانمان بەکار دەهێنا و ناچار دەبووین تا بەیانی لەنێو پیسایی خۆماندا بتلێینەوە.

ئەو بەیانییە، ئەندامێکی پەککەکە کە پێمان دەگوت کۆمیسار بردرا بۆ ئەوەی دادگایی بکرێ. لە کاتی دادگاییەکەدا، تووشی سکچوون بوو. داوای کرد بچێتە ئاودەست. داواکەی ڕەت کرایەوە. ئەویش هەستایە سەر پێ و ڕێک لەناو هۆڵی دادگەدا بە خۆیدا کرد. ئەندامانی دادگەکە حەپەسابوون. ئەویش پێیان پێدەکەنی. سەربازێک دەبوایە دوو کیسەی پلاستیک بێنێ و پێڵاوە پڕ لە گووەکانی ئەم هاوڕێیەمانی بخاتە ناو بۆ ئەوەی بە دەم ڕۆیشتنەوە عەردەکە پیس نەکات! لە کاتێکدا جاران پێش و پاش دادگە لێمان دەدرا، ئەو بێ لێدان هێنرایەوە گرتووخانە. دوای گەڕانەوەی بۆ ژوورەکە گوتی: «لە بەردەم دادگە گووم کرد! بە هینەکەیاندا ڕیام!» لێ دوای قەیرێ، فەرماندەکە لەگەڵ پاسەوانەکان هات و گوتی: «ئاو بڕدراوە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

کوڕینە. بە خۆم دەڵێم کام گەمژە بوو ئەم کارەی کرد. چارەیەکتان نییە جگە لەوەی لەناو گەندوگووی خۆتاندا بمێننەوە.» فیکەی سمێڵیان دەهات. قیروسیا... سەرباری دۆخە ناخۆشەکە، کاتێک زانیمان ئاوا، لە نیوەڕاستیی دادگەکە، لە بەردەم دەستەی دادوەران گووی کردووە، ماوەیەکی باش پێکەنین. دوای ئەم ڕووداوە، هەموو جارێ ئەگەر بەندکراوێک ئیزنی چوونە دەرەوەی خواستبا، دادگەکە بە پەلەپەل مۆڵەتی پێ دەدا...

شەوەکان کورت بوون. سەعات پێنج لە خەو هەڵدەستاین و سەعات دە و نیوی شەو دەنووستین. بەڵام پاسەوانەکان نیوەی شەو بە کوتانی تەنەکەوە لەو لارا دەهاتن، بۆ ئەوەی سەعات دووی بەیانی، پاشان سەعات سێ و هەروەها سەعات چوار هەڵمانسێنن. کە بە ئاستەم دەمانتوانی بخەوینەوە، تەقەتەق دەستی پێ دەکردەوە. نەدەکرا لە سێ یان چوار سەعات زیاتر لەسەر یەک بخەوی.

ئەوان هەروەها سەگێکی شوانی ئاڵمانییان هەبوو بە ناوی جۆ کە وێدەچوو لە ئاڵمانیا ڕاهێنرابێ و هەوڵیان دەدا ئێمە پێ بتۆقێنن. دەستووریان پێ دەدایـن خۆمان ڕووت ڕووت بکەینەوە، پاشان سەگەکەیان تێ بەردەدایـن و ئەویش یەکسەر قەپی لە سمت و گونمان دەگرت. بەڵام ئەو فێر ببوو هەڵیاننەدڕێ؛ تەنیا بە هۆی پێگەیاندنی ئێشێکی زۆر زیرەی پێ دەکردین، ئەمەش بێجگە لە ترس و خۆفی ئەوەی کە نەکا قوڕ بین. پاشان سەگەکەیان بانگ دەکردەوە. شەوانە، بە بەردەوامی گوێمان لە وەڕینەکەی دەبوو. ئەو هەروەسا بۆ ئەم مەبەستە ڕاهێنرابوو، بۆ ئەوەی نەهێڵێ بخەوین، بۆ ئەوەی خەوەکانمان پڕ بکا لە مۆتەکە. پاسەوانەکان ئەگەر ویستبایان بمانترسێنن، دەیانگوت: «وریا بن! جۆ هات».

ساڵ و نیوێک دوای ئەم دۆخە، لە ساڵی ١٩٨٢دا، مۆڵەتمان پێ درا میوە و پەنیر لە چێشتخانەیەک بکڕین. بە پارەی پاشەکەوتی خۆمان، داوای سێو و پرتەقاڵمان دەکرد. هەر کە میوەکانمان بەدەست دەگەیشت،

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

پاسەوانەکان خۆیا دەبوون و ملیان لە شێلانی میوەکان دەنا و بانگەشەیان دەکرد کە میوە قەدەغەیە. میوەکانمان لە کیس دەچوون، بەڵام ئێمە بە ڕادەیەک دڵمان پڕ دەبوو کە بە گڕ ئەواندا دەهاتینەوە. دوای ئەمە، پاسەوانەکان چەخسێکی چاکیان تێ هەڵدەداین. ئەم جارەیان، هەرە زێدە مست و شەقەکان ئازاریان پێ نەدەگەیاندین: زۆرترین ئازار هی ئەوە بوو کە هەلمان بۆ نەڕەخسابوو میوەکانمان تام بکەین. سەرەڕای گشت ئەمانە، ڕێگایەکمان دۆزیبۆوە کە ناوناوە هەندێک خواردەمەنیمان - میوە، نان، شیر و پستە و ... - لە لایەن ژمارەیەک پاسەوانەوە بەدەست بگا. لە ترسی پشکنین، هەوڵمان دەدا یەکسەر حەپەلووشیان بکەین.

ڕۆژێک، لە ژوورەکەی تەنیشتمان، پاسەوانەکان دەستووریان بە گیراوەکان دا کە بزەڕن. بەڵێ، وەک کەر بزەڕن! گیراوەکان وەڵامیان دایەوە کەئەوان نازانن بزەڕن. «چۆن! نازانن! ئەمە فەرمانە!» گیراوێک گوتی: «فێرمان بکە، با ئێمەش بە دوای تۆدا بزەڕێنین.» بە قاقای پێکەنینی گیراوەکان، پاسەوانەکە غیرەتی بزووت: «زۆر باشە! یانی پێم دەڵێن کەر؟ مایەی پێکەنینە؟ پێکەنین گریانی بە دواوەیە!» پاشان بۆ ماوەی بیست ڕۆژ لە خواردن بێبەشی کردن! تەنیا ئاویان پێ دەدرا. ئێمە هەوڵمان دەدا بە هەر شێوەیەک بووبێ، کەمێک خواردەمەنییان پێ بگەیەنین.

شەو، مشکی گەورە بە ژوورەکەدا تەڕاتێنیان دەکرد و بە دوای خواردندا وێڵ بوون. ئەوان بەسەر جەستەماندا تێدەپەڕین و پەیتا پەیتا خەبەریان دەکردینەوە - پێکەوەژیانێکی نابەدڵانە بوو و لەم ڕووەوە شتێکی ئەوتۆمان لەدەست نەدەهات.

ئەگەر پارێزەرێک داوای بینینی زیندانییەکی کردبا، سەرتاپای زیندانییەکەیان دەپشکنی و لێیان دەدا بۆ ئەوەی تکا لە پارێزەرەکە بکا جارێکی تر نەگەڕێتەوە. پاشان دەیانبردە لای پارێزەرەکە و بە ئاستەم یەک - دوو قسەیان دەکرد کە پاسەوانەکان هاواریان دەکرد: «تەواو!» سووکایەتییەکی زۆریان

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

بە پارێزەرەکە دەکرد و بە درێژایی ڕێگای هاتنەوە، پاڵیان بە گیراوەکەوە دەنا ئەگەر پێی نەگوتبا جارێکی تر مەگەڕێوە. پاشان دوو هێندەی تریان لێ دەدا بۆ ئەوەی پەژیوانی بکەنەوە کە چووەتە سەردانی پارێزەرەکە. هەرچی پارێزەرەکەیە، ئامانجێکی دیاریکراوی هەبوو: دەیویست دڵنیا بێتەوە کە موشتەرییەکەی هێشتا دەژی.

گیراوێک ئەگەر لە بەردەم دادگەدا ئامادە بوایە، ئەو ڕۆژە سەعات دووی بەیانی هەڵیاندەستاند. لە سەعات دوو هەتا سەعات هەشت، گشت ئەوانەی دەبوایە لە دادگەکە بن، لە هۆڵێکدا کۆ دەبوونەوە. ڕاهێنانیان پێ دەکردن و سرودی سەربازییان پێ دەگوتنەوە. پاشان بە مەترەق وەردەگەڕانە سەر و گوێلاکیان. بە بیرم دێتەوە هێندەیان لە گیراوێک دابوو کە سەرتاپای جەستەی شەلاڵی خوێن ببوو. لەناکاو ڕاست بۆوە و هەنگاوی نا - قونچکە جگەرەیەکی لەسەر عەرزەکە بینیبوو... هەڵیگرتەوە و چاوی بڕییە پاسەوانەکان، وەک بیەوێ پێیان بڵێ: «سەرباری مست و شەقەکانتان، قونچکە جگەرەیەکەم بینیوەتەوە و دەیکێشم.»

دەوروبەری سەعات هەشت، ئەفسەرەکان دەهاتن و گیراوەکانیان سواری وەنە سەربازییەکان دەکرد. ئەوان دەبوایە بە دەست بەستراوی بە پێوە بوەستن. پێش ئەوەی بچنە هۆڵی دادگەکە، پاسەوانەکان هەندێک لە گیراوانیان دەبردە سووچێکەوە، بە زۆر زاریان پێ هەڵدەپچڕین و تفیان تێ دەکرد. ئینجا بە هەر کام لەوانیان دەگوت: «ئەگەر بێت و بچووکترین نارەزایی بەرامبەر بە داواکاری گشتی دەرببڕی، تا مردن ئەشکەنجەت دەکەین. لە ئێستاوە ئاگادار بە.»

پێش ئەوەی بچینە بەردەم دادوەرەکان، سی کەس دەخرانە ژوورێکی دوو مەتر و پەنجا لەسەر مەترێک و پەنجا. لە هۆڵی دادگەکە، جەماوەرەکە، واتە بنەماڵەی گیراوەکان، لە لایەن سەربازەکان و پاسەوانە چەکدارەکانەوە ئابلۆقە دەدران. ئێمە کەڵەبچە بە مەچەکەوە دەبراینە بەردەم دادوەرەکان

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

و دادگاکـە دەسـتی بـە کارەکانـی دەکـرد. داواکاری گشـتی داوانامەکـەی دەخوێنـدەوە، پارێـزەرەکان تەنیـا کاتـی ئەوەیـان بـۆ دەرەخسا ویسـتیی ئازادیـی موەکیلەکەیـان بێننـە گـۆڕێ بـە بیانـووی ئـەوەی بێگوناهـە. ئێمـەش بـە نـۆرەی خۆمـان ئەوەندەمـان لـێ درابـوو کـە تاقەتـی ئاخاوتنـمان نەبـوو. سـەرەڕای ئەمـەش، هەڵدەکـەوت کـە گیراوێـک مۆڵەتـی ئاخاوتـن وەربگـرێ و بڵـێ: «بێوچـان ئەشـکەنجەمان دەکـەن. ئیـتر ئـەم گاڵتەجاڕییـەی دادگەتـان لـە چییـە؟» بێگومـان بێدەنگیـان دەکـرد و لـە گەڕانەوەیدا بـۆ گرتووخانـە چاوەڕێیان دەکـرد! دەسـتەیەکی پێشـوازیی پێکهاتـوو لـە چـوار تـا پێنـج پاسـەوان لـەوێ بـوون: بـە سـەعاتان ئەشـکەنجەیان دەدا.

ئەگـەر بەهەڵکـەوت پارێـزەرەکان ئەشـکەنجەیان لەقـاو دابـا، بـۆ خۆیـان قۆڵبەسـت دەکـران. ئەمـە شـتێک بـوو کـە بەسـەر دوو پارێـزەری کـورددا هـات: حوسـێن یلـدرم و شـەرافەددین کایـا. هەرتکیـان بـە شـێوەیەکی سـامناکانە ئەشـکەنجە دران.

جارێکیـان، پارێزەرێـک ئـەو شـتانەی دووپـات کـردەوە کـە موەکیلەکـەی تـازە باسـی کردبـوون. دادوەرەکـە سـیمایەکی واقوڕمـاوی بـە خـۆوە گـرت: «یانـی ئێـوە لەگـەڵ موەکیلەکەتانـدا کـە کەسێکی جیاخـوازە، هـاوڕان؟ ئاخـۆ دەزانـن کـە ئێمـە دەتوانیـن دۆسـیەیەک لـە دژی ئێـوەش بکەینـەوە؟» پارێزەرەکـە بـە پەلەپـەل وەڵامـی دایـەوە: «نـا، نـا! مـن تەنیـا ئـەو شـتانەم دووپـات کـردەوە کە موەکیلەکـەم گوتبوونـی...»

سـەرەتای سـاڵی ١٩٨٢، زیندانییەکـمان بینـی بەنێکیـان لـە گونـی بەسـتبوو و پاسـەوانێک ڕایدەکێشـا. بـە شـێوەیەکی سـامناکانە لێـی درابـوو و ئەشـکەنجە درابـوو، جلەکانـی دڕابـوو و نەیدەتوانـی لـە جێـی خـۆی بجووڵێتـەوە؛ بـە تایبەتـی «کاریـان» لەسـەر کردبـوو، چونکـە پێیـان وابـوو تیرۆریسـتێکی ئەرمەنییـە. ئاخـری توانـی بیسـەلمێنێ کـە موسـڵمانە. قاچاغچییـەک بـوو، بـەڵام لـەو ماوەیـەدا وایـان لێکردبـوو لـە هاتنـە دنیـا پەژیـوان بێتـەوە.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

ڕۆژەکان تێدەپەڕین. بێ پشوو. بە درێژایی چەندان ساڵ...
دوای گیران، وەک سفتاح، هەژدە مانگ دەخراینە ژێر ئەشکەنجەوە - هەر هەفتەیەک چوار تا پێنج ڕۆژ. چواردە مانگ ئاو بۆ خۆشۆردن شک نابەی. تەنانەت ئاوێنەیەک نییە بۆ ئەوەی سەیری خۆت بکەی. ئەوەی ڕاستی بێ، ئێمە هیچ کەلوپەلێکی تایبەتیمان نەبوو: زوو زوو دەیانپشکنین و هەموو شتێکمان لێ زەوت دەکرا. هەرچی بێ، ئێمە کەوتبووینە ناو دۆخێکی ناخۆش و ئەوانیش چێژیان لەوە وەردەگرت وەک ئاژەڵێکی گلاو مامەڵەمان لەگەڵ بکەن.
ساڵی ١٩٨٢، زیندانییەک لە بەردەم دادگەدا ڕایگەیاند: «من لەمڕۆ بە دواوە مان لە خواردن دەگرم. هەتا کۆتایی دەچم، چونکە ئەمە تەنیا ڕێگەی نارەزایەتی دەربڕینە کە بۆ من ماوەتەوە.» یەکێکی تر هەڵدایە: «منیش هەروا»، پاشان سێهەم کەس هەمان شتی گوت. ئەمانە خرانە ژوورێکی تاکەکەسییەوە و لەوێدا مانگرتنێکی بێکۆتاییان دەست پێکرد. ئەم مانگرتنە نەبووە بەربەستێک بۆ ئەوەی هەموو ڕۆژێک لێیان نەدەن. هەفتەیەک دواتر، کۆمەڵێک بەندکراوی تر، کە پێیان وابوو ئەمە چیتر ناتوانێ بەردەوام بێ، تێکەڵ بەوان بوون. جموجوڵ بەسەر ژوورەکاندا زاڵ بوو. ئێمە گۆرانیی کوردیمان دەچڕی. ئەوەی ڕاستی بێ، سەد و پەنجا، یان ڕەنگە دووسەد گیراو بەشداری مانگرتنەکە بوون. بەڕێوەبەرایەتیی گرتووخانە بەڵێن و پەیمانی دەدا، بەڵام هیچ شتێک نەگۆڕدرا. شەوانە لە ژوورەکاندا، دژ بە زەبروزەنگ و ڕژێمی سەربازی دروشممان دەگوتەوە. هەتا بەیانی، بێ ئەوەی تەمبێ بکرێین، گۆرانیی کوردیمان دەگوتەوە. ئەفسەرەکان بەڵێنیان دا کە هەلومەرجەکان ئاسانتر دەبنەوە و ئیتر خۆمان لە نێوان پەسند کردنیان و کۆتایی هێنان بە مانگرتن یان ڕەتکردنەوەیان و تەسلیمبوون دەبوایە یەکێکیان هەڵبژێرن. ئەوان هەروەها گوتیان: «ئەوانەی دەیانەوێ لەگەڵ مەهدی زانا بەردەوام بن، با بچنە لای وی. ئەوانەی مەرجەکانی

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

ئێمـەش پەسـند دەکـەن، بـا بێنـە ئـەم لایـە.» بـە گشـتی، هەمـوو لاوەکان لـە تەنیشـت مـن ڕیـز بـوون. فەرماندەکـە کـە بـەم جـۆرە قسـەی کردبـوو، سـەری لـە بـەرد درا. ئێمـە تەنیـا ئەوەمـان بـۆ مابـۆوە کـە تـا کۆتایـی بـەردەوام بیـن.

لـە بیسـت و پێنجەمیـن ڕۆژی مانگرتنەکـەدا، بەڕێوەبەرایەتیی بـۆی دەرکـەوت کـە جووڵانەوەکـە هـەروا پـەرە دەسـتێنێ و لـە دەرەوەش خەریکـە دەنـگ دەداتـەوە. ڕێکخـراوی لێبوردنـی نێونەتەوەیـی ئـاگادار کرایـەوە.

ڕۆژی پەنجا و پێنجەم، زیندانییەک بینایی لەدەست دا.

شەستەم ڕۆژ، کەمال پیر مرد.

شەست و شەشەمین ڕۆژ، خەیری دورموش و هەروەها عاکیف یڵماز مردن.

شەست و هەفتەمین ڕۆژ، عەلی چیچەک مرد.

دیـارە دوای پەنجـا و پێنجەمیـن ڕۆژ کـە دۆخـی تەندروسـتیی مانگرتـووان بـە تەواوەتـی تێکچووبـوو، بەڕێوەبەرانـی گرتووخانـە ڕایانگەیانـد: «مەرجەکانتـان پەسـند دەکەیـن. نـە ئەشـکەنجە دەمێنـێ و نـە تۆڵەسـەندنەوە. مانگرتنەکـە بشـکێنن.» ئێمـە کۆتاییـمان بـە مانگرتنەکـە هێنـا. یەکسـەر ئەشـکەنجەکانیان دەسـت پـێ کـردەوە. لـە بـەردەم دادگـە، گیراوێـک هـاواری کـرد: «ئێـوە کەسـانێکی بێشـەرەفن!»

٢١ی ئـاداری ١٩٨٢، هـاوکات لەگـەڵ ڕۆژی نـەورۆز، سـاڵی نوێـی کـوردەواری، وەک ناڕەزایەتـی دەربڕینێـک بەرامبـەر بـە دەسـت پێکردنـەوەی ئەشـکەنجەکان و لەپێنـاو ڕێزگرتـن لـە کەرامەتـی مرۆیـی، مەزلووم دۆغانـی ئەندامـی پەکەکـە، لـە ژوورەکەیـدا خـۆی هەڵواسـی. ١٨ی ئـاداری ١٩٨٢، چـوار زیندانـی بـە ئاگـر گیانـی خۆیـان بەخـت کـرد: لەنـاو گەمـارۆی کۆمەڵێـک کاغـەزی کۆنـدا کـە پاشـان بۆیەیـان بەسـەر ڕشـێندرابوو، دەسـتی یەکتریـان گرتبـوو و ئاگریـان لـە جەسـتەی خۆیـان بەردابـوو. دروشـمەکانیان هێنـدە بـەرز دەگوتـەوە کـە دەنگیـان بـوو بـە هـاوار. بـەم جـۆرە ئـەوان مـردن. هـەرە لاوەکەیـان بیسـت سـاڵ بـوو و هـەرە بەتەمەنەکەیـان بیسـت و حـەوت سـاڵ. ناویـان مەحمـود

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

زەنگین، ئەشرەف ئانیک، فەرهاد کوتای و نەجمی ئۆنەن بوو...
کاتێک گیراوێکی نوێ دەهاتە گرتووخانەکە، فەرماندە ئەسەد لەبەر دەرگا پێشوازی لێ دەکرد، پاشان ڕووی دەکردە پاسەوانێک: «گەرماوێکی بۆ ئامادە بکەن و پاشان بیبەنە خەوتنگە.» ئەمە وەک نەریتێکی لێ هاتبوو. ئەوسا نزیکەی بیست پاسەوانێک لەگەڵ گیراوەکە دەکەوتن. لێدانێکی باشی پێشوازی لێ دەدرا و سڕ و بێ گیان، پەلکێشی «گەرماو»یان دەکرد شۆرکەیەکی پڕ لە پیسایی کە بە سەعاتان لەوێ دەیانهێشتەوە. جاری وا بوو پێیان دەگوت: «ئێستا، بیخۆ!» جار جارەش، زیندانییە تازەکەیان لە ناوەڕاستیی ئەو گەندوگووەدا لەسەر کورسیلەیەک دادەنا و دوو ڕۆژی ڕەبەق لەناو ئەم بۆگەنە پیس و ترشاوەدا دەیانهێشتەوە. یان بە لەشی خەڵتانی پیسایی دەیانهێنا و فڕێیان دەدایە ناو ژوورێکی پڕەوە. دوای چەند سەعاتێک، بە دوایدا دەهاتنەوە بۆ ئەوەی دیسان بیخەنەوە ناو ئەو ژوورەی پڕ بوو لە پیسایی و شەوێک یان دوو شەو لەوێدا دەیانهێشتەوە. کاتێک لەوێ دەهاتە دەرەوە، بە هۆی بۆگەنی ترشاو، ڕەنگ و ڕووی دەپەڕی و ژاراوی دەبوو. جاری وا بوو گیراوەکە بە چاوی گرێدراو و دەستی بەستراوەوە، دوو ڕۆژ دەخرایە ژوورێکی پڕ لە مشکەوە.
دوای ئەم مامەڵە ڕاچڵەکێنەرانە لەگەڵ گیراوە تازەکان، دوای ئەوەی چاک دارکاری دەکران و هەندێک جار ئەندامێکی جەستەیان دەشکا، پاسەوانەکان هەوڵیان دەدا بیانکەنە دەسکەلای خۆیان و بەسەر ژوورەکاندا بڵاویان دەکردنەوە. ئەگەر پەسندیان کردبا، ئەوان چیتر ئەشکەنجە نەدەدران. ئەگەر گیراوێکی تازە هاتبا، ئێمە دەبوایە زۆر وریا بین. بەڵام بە گشتی سیخورمان زۆر کەم هەبوو. شێوازی زۆر جیاواز بۆ شکاندنی مرۆڤەکان لەسەر ئەم کەسە تازانە پەیڕەو دەکرا، بەڵام هاوکات ئێمەش پشتگوێ نەدەخراین. گوشارەکان لە هەموو ڕوویەکەوە بەردەوام بوون. سەرەڕای ئەمەش، ئێمە لەناو خۆماندا زۆر یەکگرتوو بووین. لەو ژوورانەی، ژمارەمان

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

لە ڕادەی پێویست زیاتر بوو، دواجار جۆرێک لە ئاراستەی ئەخلاقی دەهاتە دی.
لە وەرزی زستاندا، گەرمکەرەوەکانیان دەکوژاندەوە و لە مانگی ئایاردا دایاندەگیرساندەوە. لە سەرمان هەڵدەلەرزاین و دەخنکاین. هەندێک جار، دەوروبەری سەعات یەکی بەیانی، پاسەوانەکان کەسێکیان هەڵدەستاند و پێیان دەگوت: «ژنەکەت لە لای ئێمەیە. لە ئامیزی ئونتەل (ئەفسەرێکی گرتووخانە) دایە. ئونتەل لەگەڵ ئەودا زۆر سەیر ڕایدەبوێرێ!» هەندێک جاریش، ئەگەر لەناو گیراوەکاندا مێرمنداڵ هەبوایە، ناچاریان دەکردن بێن و خۆیان بە زیندانییەکی ڕووتەوە بنێن. پاسەوانەکان بە تریقەتریق و مەترەق بە دەست ئابلۆقەیان دەدان. هەموو شەوێ، گوێمان لە هاواری کەسانی ژێر ئەشکەنجە دەبوو. بە بیستنی ئەم قیژانە - زریکەی ئاژەڵانە بە هۆی ئێشی گورچوبڕەوە - ئێمەش بە ڕادەیەک ئازارمان دەچێشت، وەک ئەوەی خۆمان ئەم زەبرانەمان بەر بکەوێ. پاسەوانێک ئەگەر سەرخۆش بوایە، دەهات جنێوی پێ دەداین و لەودیو میلەکانی ژوورەکەوە وەردەگەڕایە سەر و سەکوتمان. هەموو ڕۆژێ پشکنین هەبوو: دەبوایە شەڕواڵەکەت دابکەنی. ئەمە بەشێکی ڕێوشوێنەکە بوو...
هەر کاتێک ئەرمەنییەکان پەلاماری باڵوێزخانەیەکی تورکیایان دابا، لە ئێمەشیان دەدا: هەموو شتێک پاساو بوو بۆ لێدانمان. ئێمە لە کەشوهەوایەکی بە ڕق ئاخنراو دەژیاین: پاسەوانەکان ڕقیان لە گیراوەکان بوو و گیراوەکانیش لە ئەشکەنجەکەرەکانیان بێزار بوون.[4]
بۆ هەژدە مانگ دەچوو لە گرتووخانەدا بووم کە ڕۆژێک، بردیانمە بەردەم _

---

٤. مانگی تشرینی یەکەم یان دووەمی ساڵی ١٩٨٨، ئەسەد ئۆکتای یڵدرانی فەرماندە، بەرپرسی تیمی ئەشکەنجەدەرانی دیاربەکر و هەروەها ئاسایشی ناوخۆیی گرتووخانەی ژمارە پێنج، لە ئیستانبوڵ، بە ئەگەری زۆر لە لایەن گیراو یان گیراوانی پێشووی گرتووخانەی دیاربەکرەوە کوژرا.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

دادگـە. داوام کـرد بچمـە ئاودەسـتخانە. ویسـتم خـۆم لـە ئاوێنەیەکـدا ببینـم. خۆمـم نەدەناسـییەوە: خـۆم بـووم و خـۆم نەبـووم. لـە دەموچاوی خۆمـم ڕوانـی. لاواز ببـوو. بـە هـۆی ئـەوەی چـوار ددانیـان شـکاندبووم، سەروسـەکوتێکی سـەمەرەم هەبـوو. تەنیـا ددانەکانـی پێشـەوەم دەبیـنران. لەبـەر گیانـەوەری مشـەخۆر پێسـتم هەمـووی چـاڵ و قۆرتـی تـێ کەوتبـوو. هەروەهـا هەندێـک شـت هەبـوون کـە نەدەبیـنران، بـەڵام هەسـتم پـێ دەکـردن: بۆرییەکانـی هەوا، پشـت و لـە هەموویشـی خراپـتر، ڕەنگـە لەدەسـتدانی یادگـە. ئەمـە تـا ساڵانی ١٩٨٦ و ١٩٨٧ بـەردەوام بـوو. پاشـان یادەوەریـم هێـدی هێـدی گەڕایـەوە.
حوزەیـران و تەممـوزی ١٩٨٣ بـاری تەندروسـتیم هێـدی هێـدی تێـک دەچـوو. بـەڵام بەڕێوەبەرایەتیـی گرتووخانەکـە بـە گوێیـان گەیشـتەوە کـە سـەرۆک کۆمـاری فەرەنسـا بـۆ چارەنووسـیی مـن بـە پەرۆشـە؛ لـە تۆڵەیـدا، دیسـان سـێ هەفتـە خرامـە ژێـر ئەشـکەنجەوە. تـەواوی جەسـتەم ئاوسابوو. تەنیـا لـە داخـی ئـەوەی فەرەنسـا لـە خەمـی مندایـە. بـە دوای ئەمـەدا، دکتۆرێکیـان هێنـا کـە چەند دەرمانێکی وزەبەخشی پێدام. ئینجا بردیانمە ژووری ژمارە ١٢.
هاوڕێیانـم ئاگاداریـان کردمـەوە کـە هەڵمەتێکـی نوێـی مانگرتـن لـە خـواردن لە ژووری ژمـارە ٣٨ دەسـتی پـێ کـردووە. ئێمـەش بڕیارمـان دا تێکـەڵ بـەوان بین. ١ی ئەیلوولـی ١٩٨٣ کۆتاییـمان بـە مانگرتنەکـە هێنـا. ڕۆژی ٣ی ئەیلـوول برامە بەردەم دادگـە. ٥ی مانـگ دیسـان برامـەوە ئـەوێ. بـەڵام پێیـان ڕاگەیانـدم کە دادگاییەکـە دوا خـراوە. بـە درێژایـی دوو سـەعات، لەنـاو وەنەکـەدا چاوەڕێ ماینـەوە. گەرمایەکـی پیشـێنەر بـوو. بـە هەناسـەبڕکێ کەوتبوویـن. پاشـان ئێمەیـان بـردەوە ژوورەکەمـان. لەنـاو هەمـوو گرتووخانەکـەدا، دژ بە ئەشـکەنجە بـە دەنگـی بـەرز دروشـم دەگوترانـەوە. پاسـەوانەکان بەرپرسـانی پەکەکەیـان کـۆ دەکـردەوە و ناچاریـان دەکـردن لەگـەڵ ئەوانـدا بـە ژوورەکانـدا بگەڕێـن بـۆ ئـەوەی دۆخەکـە ئـارام بێتـەوە. بـەڵام دووسـەد و پەنجـا زیندانـی هەڵمەتێکـی نوێـی مانگرتـن لـە خواردنیـان ڕاگەیاندبـوو. دیسـانەوە، بەڕێوەبەرایەتـی هەوڵـی

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

دەدا هێمنایەتـی بسـەپێنێتەوە و یەکینـەی تایبەتییـان دەهێنـا بـۆ ئـەوەی بارودۆخەکـە بخەنـە ژێـر ڕکێفـی خۆیانـەوە.

نۆزدەهەمیـن ڕۆژی مانگرتنەکـە، ئێمەیـان کـۆ کـردەوە و بەڵێنی چاکسـازییان پێ دایـن. مـن بـە هاوڕێیانـم گـوت: «ئەوانـەی ئـەم چاکسـازییانە پەسند دەکـەن بـا بمێننـەوە. ئەوانـی تریـش بـا لەگـەڵ مـن بگەڕێنـەوە ژوورەکـە.» گەنجـەکان هەموویـان دوام کەوتـن. ئەوسـا بەڕێوەبەرایەتـی بڕیـاری دا پێشـڕەوەکان لـە ژووری ژمـارە یەکـدا کـۆ بکاتـەوە. ژوورەکـە کـە جێگـەی بیسـت و چـوار کەسـی تێـدا دەبـۆوە، شەسـت و شـەس کـەس لـە ئێمەیـان تـێ خزاندبـوو. جێگەکەمان ئەوەنـدە تەنـگ بـوو کـە تەنیـا دەمانتوانـی لەسـەر لا خۆمـان درێژ بکەیـن. بەڵام دۆخـی ڕۆحیـمان بـاش بـوو و نەماندەویسـت مـل دابنوێنیـن. شـەوانە دەمانقیژاند تاکـوو لـە تـەک ژوورەکانـی تـردا بکەوینـە گفتوگـۆ. مانگرتنەکـە بـەردەوام بـوو.

ڕۆژی جەژنی قوربان، بنەماڵەکانمان ویسـتیان بێنە سـەردانمان. بەڕێوەبەرایەتیی گرتووخانەکـە بەپەلـە ئێمەیـان لـێ ئـاگادار کردەوە، بـەڵام ئێمـە چاوپێکەوتنمان ڕەت کـردەوە. بنەماڵەکانـمان پێیـان دادەگـرت بـۆ ئـەوەی بمانبینـن و هـاوکات فەرمانـدەی گرتووخانەکـە پەیتـا پەیتـا پێـی دەگوتیـن: «بـڕۆن بنەماڵەکانتـان ببینـن!» نـاوی عەلـی قارەمـان بـوو، لـە لێکۆڵینەوەیەکـدا، یەکێـک لـە هاوڕێیانمانـی تـا مـردن ئەشـکەنجە درابـوو و چێژمـان لـەوە وەردەگـرت مـل بـە فەرمانەکانـی نەدەیـن. لـە کەشـێکی زۆر گـرژدا کـە تـا خاڵـی ڕاپەڕین ڕۆیشـتبوو، زۆر بـاش خۆمـان ڕاگـرت.

بیسـت و هەشـتەمین ڕۆژی مانگرتنەکـە، بەڕێوەبەرایەتیـی گرتووخانەکـە چۆکـی دادا و ڕایگەیانـد کـە چیـتر کـەس ئەشـکەنجە نـادرێ. کۆتاییـمان بـە مانگرتنەکـە هێنـا و ئێمەیـان بـردەوە ژووری ژمـارە ٣٢ کـە لەوێـدا هەشـتا کـەس بوویـن. پاشـان بەڕێوەبەرایەتـی هەوڵـی دا جڵـەوی مەیدانەکـە بەدەسـت بگرێتـەوە: پێیـان ڕاگەیاندیـن کـە سـەردانی بنەماڵەکانیـان هەڵوەشـاندووەتەوە. ئـەوەی ڕاسـتی بـێ، ئـەوان کەوتبوونـە نێـوان دوو بەرداشـەوە: لـە لایەکـەوە،

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

یەکگرتوویی و سووربوونی ئێمە و هەروەها دەنگدانەوەی مانگرتنەکەمان لە دەرەوە؛ لە لایەکی تریشەوە، دادوەرەکان کە گوشاریان دێنا بۆ ئەوەی گرتووخانەکان هەروا توندوتۆڵ بمێننەوە. دۆخی ئامازەپێکراو نزیکەی سێ هەفتەیەکی خایاند، لەم ماوەیەدا، ژوورەکەی منیان گۆڕی: ئەم جارەیان برامە ژووری ژمارە ٣٤. پاشان بەڕێوەبەرایەتیی گرتووخانەکە بەنیاز بوو لە سەعاتەکانی پیاسەکردنی ئێمەدا سەربازەکان لەملاولەولا دابنێ. ئێمەش ڕامانگەیاند: «ئەگەر سەرباز هەبن، بۆ پیاسە ناچینە دەرەوە.»

کانوونی دووەمی ١٩٨٤: دوو ئەفسەر کە نەماندەناسین، سەریان لە گرتووخانەکە هەڵێنا. ئەوان لەگەڵ ئێمەدا کەوتنە گفتوگۆ، پێم وابێ بۆ ئەوە بوو بزانن کە دۆخی ڕۆحیمان چۆنە.

هەڵمدایە: «دەزانن فەرماندە، دەسەڵاتدارەکان ئێوە بۆ ئازاردانی ئێمە بەکار دێنن. بەڵام، سبەی، هەندێک لە ئێمە، بە نۆرەی خۆمان دەبینە دەسەڵاتدار!»

فەرماندەکە وەڵامی دایەوە: «خوا بەو ڕۆژە نەکا.»

ڕێکەوتی ٣ی کانوونی دووەم، گیراوەکان دیسان نارەزاییان دەربڕی. ئەوان دەیانویست لەنێوان ژوورەکاندا بەربەست دروست بکەن. من دژ بەم بڕیارە وەستامەوە و گوتم هەڵەیەکی کوشندە دەبێ، ئەگەر ئەمە جێبەجێ بێ، لە ڕووی جەستەییەوە پاکتاومان دەکەن. گفتوگۆکان گەرموگوڕ بوون. بەڕێوەبەرایەتیی گرتووخانەکە بۆ شەش ڕۆژ لە خواردن بێبەشی کردین. پاشان سەربازەکان مەنجەڵێکیان هێنا و ئەفسەرەکە هاواری کرد: «بۆچی نەدەهاتن چێشتەکانتان بەرن؟» سەربازەکانیش لە قاقای پێکەنینیان دا.

لەم گرتووخانەی ژمارە پێنجی دیاربەکردا، ڕێک لە سەرەوەی ژووری ٣١، ژووری مێرمنداڵەکان هەڵکەوتبوو. ئەوێ لە لایەن چوار فڕۆکەوانی تورکەوە بەڕێوە دەبرا کە هەوڵیان دابوو فڕۆکەیەک بەرەو ئەفغانستان بڕفێنن بۆ ئەوەی یارمەتیی موجاهدین بدەن. ئەوان ئیسلامی بوون. بەڕێوەبەرایەتیی

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

گرتووخانەکـە بـە مەبەسـتی کاریگەریـی دانـان لەسـەر هـەرزەکارەکان ئـەو ژوورەی بـەوان سپاردبوو. باشیان لێک دابۆوە: کەشوهەوای مزگـەوت بەسـەر ئەوێـدا زاڵ بـوو. بـەڵام ئەمـەش لـە بـەردەم هاوسـۆزییان لەگـەڵ ئێمـەدا نەدەبـووە کۆسـپ. داوام لـە مێرمنداڵـەکان دەکـرد جگەرەمـان بـۆ بێنـن و ئەوانیش دەیانهێنـا. بـەڵام چەنـد شۆفارێک لەقاویـان دان و ئەوانیـش تەمبێ کـران.

زۆری پـێ نەچـوو، ئەوانـەی دەیانویست لـە نێوان ژوورەکاندا بەربەسـت دروست بکـەن، توانیـان سـەربکەون. شـڵەژان و هەڵچـوون لەوپـەڕی خۆیدایـە. لـە سـەرجەم ژوورەکانـی گرتووخانەکـە، گیـراوەکان لەنـاو خۆیانـدا بـە کورمانجـی، زازاکـی و تەنانـەت عارەبـی قسـە دەکـەن بـۆ ئـەوەی پاسـەوانەکان سـەرەدەریان لـێ دەرنەکـەن. شـەوی دە لەسـەر یانـزەی کانوونـی دووەم، بەڕێوەبەرایەتیـی گرتووخانەکـە بـە هـۆی ئـەوەی چیـتر نەیتوانـی بانگەوازەکـەی بەرێتـە سـەر، سـەربازەکان پەلاماریـان دایـن. ژووری ژمـارە چـوار بـە هـۆی هاویشـتنی نارنجۆکێکـی سـووتێنەرەوە ئاگـری گـرت. برینداریکـی زۆرمـان هەبـوو. وەک کاردانەوەیـەک، گیـراوەکان بڕیاریـان دا کـە لـە هـەر ژوورێـک، زیندانییـەک ئاگـر لـە جەسـتەی خـۆی بەربـدا. ئـەم جارەیـان، مـن بـە تونـدی بـە گژیانـدا هاتمـەوە: «نابـێ ئـەم کارە بکـەن! کـێ ئـەم دەسـتوورەی داوە؟ بـا یەکـەم کـەس ئـەو خـۆی بسـووتێنێ!»

لـە ژوورێکـی جیرانمانـدا، دکتۆرێکـی تـورک، ئەندامێکـی پارتـی کۆمۆنیسـتی تورکیـا، ڕێگـە لـە تێکۆشـەرێکی لاو دەگـرێ لاپەڕەکانـی ڕۆژنامـە لـە جەسـتەی خـۆی وەربپێچـێ و خـۆی ئاگـر بـدا. پـاش دەنـگ لەسـەر هەڵبڕیـن، لەگـەڵ ئـەودا گفتوگـۆی کردبـوو. (لـەم ژوورەدا هەروەهـا ئەندامانی پەکەکـەش هەبوون کـە خۆیـان لـە دەسـتێوەردان بواردبـوو.) بـەڵام لاوەکـە دووپاتـی کردبـۆوە: «نەخێـر! مـن دەمـەوێ بمـرم!» ئەوجـا دکتۆرەکـە هەموویانـی بـە شـایەت گرتبـوو: «باشـە بـەڵام قازانجـی دوژمـن لـە چیدایـە؟ قازانجـی ئەوەیـە زینـدوو

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

بین یان مردوو؟» ئینجا لەوە دەچوو هەموویان لەسەر ئەوە هاورِا بووبن کە بەرژەوەندیی دوژمنانمان لەوەدایە ئێمە مردوو بین. دکتۆرەکە بەم ئاکامە گەیشتبوو: «کەواتە ئێوە بە کوشتنی خۆتان یارمەتی دەدەن؟ ئەو کەسەی ئەم دەستوورەی داوە، ئەگەر راست دەکا، با سەرەتا لە خۆیەوە دەست پێ بکا. پاشان، با بزانین چۆن دەبێ!» دوای ماوەیەک، ئارامی بەسەر ژوورەکەدا زاڵ بوۆوە.

لە پاشان هەواڵمان پێ گەیشت کە سەرباز و پاسەوانەکان پەلاماری ژووری ژمارە ۳۵یان داوە - دەیانگوت چوار کوژراو و یانزە بریندار هەن. هەواڵی کوژراوەکان بە تەنیا بانگەشەیەک بوو - ئێمە زۆر درەنگتر ئەمەمان زانی. بەڵام ئەوەی راستی بێ ژمارەیەک بریندار ببوون کە برینی زۆربەیان قورس بوو. سەربازەکان بە بۆریی زۆر ئەستووری ئاوپرژاندن پەلاماریان دابوون. پاشان پەلاماری ژوورەکانی ژمارە دە و یانزەیان دا. ماوەیەکی زۆر بەسەر گیراوەکاندا هاتن و دواجار بە زەبری ئاگر و ئاسن کارەکەیان تەواو کرد! سەرهەڵدان هەڵگیرسا: ئێمە ئەوەندەی توانیبامان خۆمان دەپاراست، بەڵام بەتایبەت لێدانمان بەردەکەوت. ژووری ژمارە هەشت و نۆ پەلامار دران: بە ناچاری پێنج کەس لە نەخۆشخانە خەوێنران کە بە سەختی بریندار ببوون. پاشان پەلاماری ژووری دە و یانزەشیان دا.

بە بیرم دێ، رۆژی ۱۷ی کانوونی دووەمی ١٩٨٤، نەجمی دێمیر بە نیشانەی نارەزایەتی خۆی هەڵواسی. بەرێوەبەرانی گرتووخانە تەرمەکەیان فرێ دا.

۱۸ی کانوونی دووەم، شەرێکی راستەقینە لە نێوان سەربازەکان و گیراوانی ژووری ژمارە ٢٦ کە رێک بەرامبەر بە هی ئێمە هەڵکەوتبوو، رووی دا. ئەوان سێ تا چوار سەعات دەستەویەخەی یەکتر بوون. گیراوەکان بە توندی بەرەنگاریان بوونەوە: هەژدە زیندانی و یانزە سەرباز بریندار بوون. دوای پێکدادانەکە، گیراوەکانی ژووری ژمارە ٢٦، بە نێو داڵانەکاندا، لەسەر سک و لە کاتێکدا دەستەکانیان لە پشتەوەرا بەسترابوو، بە پێ راکێشران.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

ئەوانـەی برینەکانیـان زۆر قـورس بـوو، ڕەوانـەی نەخۆشـخانە کـران. لـە بـەرەی سـەربازەکاندا، کـەس بـە توندی برینـدار نەببوو - برینەکانیـان بـە گشـتی جێگە و شـوێنەواری مست بـوون. پێکدادانەکە بە ڕادەیـەک توندوتیـژ بـوو کـە سـەرم سـووڕ مابـوو لـەوەی کـەس گیانـی لەدەسـت نـەداوە. ئێمـە لـە ژوورەکـەی خۆمانـەوە لـە شـەڕەکەمان دەڕوانـی. ورەمـان بـەرز دەبـۆوە کـە دەمانبینـی ئێمـەش دەتوانیـن شـەڕ بکەیـن، زەبـر بوەشـێنین و بـەردەوام بـەدەم داگرتنـی ددانەکانمـان یـان قیژانـدن لەبـەر ئـازاری زۆر لێـمان نـەدرێ.

بەیانییەکـەی، ١٩ی کانوونـی دووەم، چاوەڕێ بوویـن پەلامـاری ژوورەکانـی ١٧ و ١٨ بـدرێ. گیـراوەکان بـە دەنگـی بـەرز دەیانگـوت: «بڕووخـێ ئەشـکەنجە، نەمـان بـۆ دیکتاتۆر!» لە دەلاقـەی ژوورەکەوە، بینیمان تانکـەکان گرتووخانەیان گەمـارۆ داوە. هەروەهـا کەسـوکاری گیراوانمـان بینـی کـە هەموویـان هاتبـوون، وروژابـوون و بـە دەنگـی بـەرز، داوای هەواڵێکـی نوێیـان دەکـرد. ئەوەنـدەم زانی ئـەوان ئاگرکوژێنەوەکانیشـیان هێنـاوە. بەسـەر ئەوانـدا گوڕانـدم: «داناوەشـێن لێـرەن و یارمەتییـان دەدەن؟ ئاخـۆ ئەمـە کاری ئێوەوانانـە؟ مـن شـارەداری ئێـوە بـووم و گشـت ئـەو دەرفەتانـەی بـۆ ئێـوەم ڕەخسـاند، بـۆ ئەوە نەبـوو کـە ئەمڕۆ لە بەرگـی ژاندارمـدا بتانبینـم.» زۆری پـێ نەچـوو بـۆم دەرکـەوت ئاگرکوژێنـەوەکان سـوور نیـن لەسـەر ئـەوەی بـەردەوام بـن. بـۆ سـبەینێ ڕا، نـۆرەی ژوورەکانـی ٢٤ و ٢٥ هـات کـە لـە لایـەن سـەربازەکانەوە پەلامـار بدرێـن.

شـەوی ٢٠ لەسـەر ٢١ی کانوونـی دووەمـی ١٩٨٤، ئەندامێکـی بزووتنـەوەی کوردیـی مارکسیسـتی - لینینیسـتیی ئاڵا ڕزگاری لـە ژوورەکەیدا خۆی هەڵواسـی. ڕەمـزی ئـەم یادداشـتەی لـە دوای خـۆی بەجـێ هێشـتبوو: «مـن ژیانـم خـۆش دەوێ، بـەڵام نـەک لەپێنـاو چێشـتنی ئـەم ئەشـکەنجەیەدا. بۆیـە دەسـتبەرداری ئـەوە شـتە دەبـم کـە زۆرم خـۆش دەوێ: بـەم جـۆرە ناڕەزایەتـی خـۆم دەردەبـڕم. هیـوای سـەرکەوتن بـۆ هاوڕێیانـی خـۆم دەخـوازم.» لـەم نێوانـەدا، دەسـتەیەک لـە «پێشـەنگ»ەکان، بـۆ چارەسـەرێکی تایبـەت برانـە «گەرمـاو». یەکێـک

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

لـەوان، نەجمەدیـن بویوککایـا، پیاوێکـی گرنـگ کـە چەنـدان سـاڵ بـوو دەمناسـی، کاسەسـەری شـکابوو. ئـەو ٢٤ی کانوونـی دووەمـی ١٩٨٤ مـرد. بەڕێوەبەرانـی گرتووخانەکـە ژووری ژمـارە ٢٧یـان چـۆڵ کـرد بـۆ ئـەوەی ئاسـتەنگیی بـۆ پەیوەندیـی نێوانمـان بنێنـەوە. لـە ژوورەکانـی تـر، کۆمەڵێـک سـیخوڕیان دانابـوو کـە کورمانجـی، عارەبـی و زمانـە ئەوروپییـەکان، وەک ئینگلیـزی، ئاڵمانـی و فەرەنسـی کـە ئێمـە بـۆ گواسـتنەوەی پەیامەکانمـان کەڵکمان لەوانیش وەردەگـرت، دەزانـی. تەنیـا زازاکیـمان بـە دەسـتەوە مابـۆوە بـۆ ئـەوەی لـە پەیوەندییەکانـی خۆمانـدا بـەکاری بهێنیـن. بـە خۆشـییەوە، لـە هـەر ژوورێـک، کەسـێک هەبـوو زازاکـی بزانـی.

بـەم جـۆرە، ئێمـە زۆر زوو زانیـمان نەجمەدیـن مـردووە. هەواڵەکـە هەموومانـی هەژانـد. ئـەم تێکۆشـەرە سـەربەخۆیەی کـورد، ئـەم سـەرکردەیەی پێشـووی DDKD، مایـەی سـتایش و ڕێـزی هەمـوو لایـەک بـوو.

تەنیـا ژوورەکـەی ئێمـە، ژووری ٣٤ مابـۆوە کـە هێشـتا گەمـارۆ نەدرابـوو. مانـدوو و شـەکەت بوویـن، نەخاسـمە لەبـەر بێخـەوی، بـەڵام بـاش خۆمـان ڕاگرتبـوو.

هاوارمـان دەکـرد: «بڕووخـێ هۆڤێتـی! نەمـان بـۆ دیکتاتـۆر!»

ئەفسەرەکان هاتنە سەردانمان:

«کوا ئێوە لە کوێن؟»

«چاولەڕێی ئێوەین!»

فەرماندەی سەربازەکان کە یەکەم جار بوو دەمبینی، هاتە گۆ:

«مەهدی زانا ئەتۆی؟ بۆچی هێندە بەناوبانگی؟»

«ڕەنگە لەبەر ئەوەی یەکەم کرێکار بم کە بوومەتە شارەدار.»

«هەقایەتـان مەگێـڕەوە. لێـت دەپرسـم تـۆ بۆچـی لـە دەرەوە نـاسراوی؟ بۆچـی لەبـەر تـۆ وەخـۆ کەوتـوون؟»

«خۆتان مەزەندەی بکەن!»

لەسـەر پاژنـەی پـێ سـووڕانەوە، تـەواو بـەو قەناعەتـە گەیشـتم کـە وادەی

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

مەرگـم هاتـووە.
ئێمـە خۆمـان بـۆ پەلامـار ئامـادە کردبـوو. دەوروبـەری سـەعات چـواردە، سـەربازەکان هاتـن. ئێمـە ئامـادە بوویـن، بـەڵام ئـەوان پەلاماریـان نەدایـن. ئەفسـەرەکە ڕایگەیانـد:
«ئێسـتا دەرگاتـان لـێ دەکەینـەوە. سـێ سـێ بـە دوای یەکـدا ڕیـز بـن و بـەرەو سـەربازگە بـڕۆن.»
یەکسـەر فکـرم بـۆ کوشـتاری بەکۆمـەڵ چـوو، وەک هـی بەرەنگاربوونـەوەی ڕاپەڕینەکانـی پێشـووی کـورد. ئێمەیـان لە هۆڵێکدا کۆ کردەوە کـە یەکینەیەکی فەرماندەکانـی لـێ بـوو. ئەفسـەرێک گوتـی:
«ئێمـە نامانـەوێ دۆخەکـە لەمـە زیاتـر بـەرەو ئاڵـۆزی بچـێ. ڕێوشـوێنە پێشـنیارکراوەکانی بەڕێوەبەرایەتیـی گرتووخانـە پەسـند بکـەن.»
ئێمە دانمان بە ڕێوشوێنەکاندا نەنا؛ گرژی دیسان سەری هەڵدایەوە.
پیرەمێردێکـی وەرزێـڕی خەڵکـی جۆلەمێرگـمان لەگـەڵ بـوو کـە تەنانـەت تورکی نەدەزانـی. بـۆ ئـەوەی پارێـزراو بـێ، دەمانویسـت دووری بکەینـەوە. لـێ ئـەو نەیدەویسـت گوێـی لـە هیچ بێ. پێـی دادەگـرت و دەیگوت: «مـن دەمێنمەوە».
بـۆم شـیی کـردەوە ئەگـەر بچـێ ئەوانـی تـر لـەو شـتانە ئـاگادار بکاتـەوە کـە ڕوو دەدەن، زیاتـر سـوودی بـۆ ئێمـە دەبـێ؛ پەسـندی کـرد و ڕۆیشـتە ژووری ژمـارە سـێ.
فەرماندەکـە بـە دابەشـکردنمان بەسـەر گرووپـی بچووکـدا دەسـتی پێکـرد: دەتگـوت ڕاگەیاندنـی پێشـوەختەی شـۆکێکە کـە بەڕێوەیـە. ڕووبەڕووبوونـەوە لەگـەڵ ئـەم فەرمانـدە تایبەتانـە سـامناک بـوو. گیـراوەکان سـەریان بـە دیوارەکانـدا دەدا. ئـەوان دەیانویسـت لـە هـۆش خۆیـان بچـن و ئـەو دڕندەیـی و غەزەبـە نەبینـن کـە دەبوایـە بیچێـژن. سـەربازەکان کەوتنـە گـەڕ و یـەک بـە یـەک پەلکێشـیان کردیـن. هـەرکام لـە ئێمـە دەبوایـە بـە ئـا یـان نـا وەڵامـی ئـەم پرسـیارە بداتـەوە: «ڕێوشـوێنە نوێیـەکان پەسـند دەکـەن؟» (دەیانویسـت

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

جلێکــی یەکپـۆش بەســەر گیراوەکانــدا بســەپێنن.) زۆربــەی هــەرە زۆرمــان وەڵامـمان دایـەوە: «نـا.»

بـەرەو ژێرزەمینەکەیـان بردیـن کـە لـەوێ سـەربازەکان چاوەڕێـمان بوون. پشـت بـە دیـوار ڕیزیـان کردیـن. ئەفسـەرێک لێـم هاتـە پێشـێ:

«پێشتر قەت فۆتۆکۆپیت بینیوە؟»

من بێدەنگ بووم و ئەو لەسەری ڕۆیشت:

«ئێستا فۆتۆکۆپیی خۆت لەسەر دیوارەکە دەبینی!»

نەمتوانی پێش بە خۆم بگرم و گوتم:

«ئەگەر وایە، با فۆتۆکۆپییەکی ڕەنگی بێ...»

چەخسـێک لێدانـی تـر. بوورامـەوە. کەمێـک دواتـر، سـەربازەکان، بـێ ئـەوەی پەلـە بکـەن، بـە یەکـە یەکـەی گیراوەکاندا هاتـن. ئێمـە ڕووت و قـووت بووین. پێداگرانـە دەیانگـوت: «ئـەم ڕێوشـوێنانە پەسـند دەکەی یـان دەتەوێ بـەردەوام بیـن؟ ئێمـە پەلەمـان نییـە!» ئینجـا بـە تووڕەییـەوە لـە کەسـەکەیان دەدا کـە بەسـەر عەرزەکـەدا کەوتبـوو. نـۆرەی منیـش هـات. ئەفسـەرەکە لێـی پرسـیم:

«تـۆ کـە شـارەداریی شـارێکی گـەورە بـووی، ئاخـۆ پێـت شـوورەیی نییـە کە لای خۆتـەوە یەکپۆشـەکە پەسـند نەکەی؟»

«بەڵـێ، مایـەی شـوورەییە. بـەڵام پێـم وایـە ناچارکردنـی خەڵـک بـەم شـێوازانە هێنـدەی تـر مایـەی شـەرمەزارییە.»

گفتوگۆکـە بـە مسـت و شـەق کۆتایـی هـات. هەمـوو هەوڵـی خۆیـان دا... لـەم نێوانـەدا، ئێمـە سرودێکـی کوردیـمان دەگوتـەوە؛ سـەرباری هەموو کۆسـپەکان، ئەمـە شـێوازێک بـوو بـۆ پێکەوەبوونمـان و کەڵەوەکێشـی کردنیـان. لەمـە پـتر هیچـمان لەدەسـت نەدەهـات.

پاشـان ویسـتیان ئێمـە لـە ژووری ژمـارە ٣٦دا حەپـس بکـەن. پێشـتر، کونـی قفڵـی دەرگاکەمـان گرتبـوو، بـە گـڕی شـەمچەیەک پارچـە پلاسـتیکێکمان قـاڵ کردبـوو کـە لـە کونەکـەدا سـفت و ڕەق ببـۆوە. بـەم جـۆرە قفڵەکـە تێـک

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

چووبـوو و نەدەکرایـەوە. کاتێـک گرفتەکەیـان بـۆ دەرکـەوت، دەهـری بـوون: «ئێسـتا فێرتـان دەکەیـن تێکـدان دەبـێ چـۆن بـێ. دەموچاوتان تێـک دەدەین، گەوادینـە!» دەسـتیان لـە پشـتەوە گـرێ دایـن، بـە بـۆری ئاگرکوژاندنـەوە گەڕانـەوە لامـان و بـە فیچقـەی ئـاوی سـارد بـە دیوارەکەیانـدا دەدایـن. ئەگـەر یەکێکـمان کەوتبـا، بە لەتردانەوە وەک بووکەشانۆیەک هەڵدەستایەوە. پاشـان بـە مەترەقـەوە هاتـن. مـن بەربوومـەوە و سـەرم کەوتـە نـاو ئاوەکـەوە. هەناسـەم تونـد بـوو. پێلاقەیەکیـان بـە سـەرمدا دا. ژمارەمـان دەگەیشـتە چوارسـەد کەس. گیـراوەکان دەیانقیژانـد - جـار جـارەِ هاواریـان دەکـرد و جـار جـارە دروشـمیان دەگوتــەوە: «نەمــان بــۆ دیکتاتــۆر!» ملـم ڕەش هەڵگەڕابـوو، بـە ئاسـتەم هەناسـەم دەدا و لەبـەر ئـەوەی گرفتـی تەنگەنەفەسـیم هەبـوو، ترسـی ئـەوەم ڕێ نیشـتبوو ئێسـتا نـا تاوێکـی تـر بخنکێـم.

بـە خۆشـییەوە، سـەربازەکان لـە لێـدان مانـدوو بـوون. ئێمـە هـەروا ڕووت بوویـن، خووسـابووین، لەنـاو ئـاوە سـاردەکەدا، بـە سـەرمای کانوونـی دووەم، شـڵپە شـڵپمان بـوو. دوای ڕۆیشـتنی سـەربازەکان، چەنـد هەنگاوێکم نـا. وەدات ئایـدن، هاوژوورێکـی مـن بـوو، لێـم پرسـی:

«چۆنی؟»

وەڵامی دایەوە: «ڕێک وەک گایەک!»

لـە کاتێکـدا لـەوێ ڕووت و قـووت کەوتبووین، هێندەمان لێ درابـوو نەماندەتوانی لـە جێـی خۆمـان بجووڵێینـەوە و لـە پەلوپـۆ کەوتبوویـن، بیسـتنی ئـەم قسـانە بـە ڕادەیـەک دوور لـە چاوەڕوانـی بـوون کـە بـە دەم سـەر ڕاوەشـاندنەوە لـە یەکترمـان ڕوانـی، بـۆ چرکەیـەک لـە ئازارەکانمـان دابڕایـن و بووینـە بینـەری خۆمـان.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

ئینجا هەموومان لە قاقای پێکەنینمان دا. وەدات ئایدنی هێژا[٥]!
ئەو ساڵی ١٩٩١ کوژرا.
بۆ سبەینێ ڕا، لەناو ئاپۆرای ئەو گیراوانەی وەها ئەشکەنجەیەکیان بەرامبەر کرا، نورەدینم بینی کە یەکێک بوو لە جێگرەوەکانم لە فەرمانگەی شارەوانی. ویستبووی لەگەڵ من بمێنێتەوە. خەڵتانی خوێن بوو، بەڵام دڵخۆش بووم کە دەمبینی و شانازیم بەوەوە دەکرد کە چۆکی دانەداوە. بۆ ماوەی پێنج ڕۆژ لە ژوورێکی بێ هومەیان خزاندین. تەنەکەیەک لەوێ وەک ئاودەست کەڵکی لێ وەردەگیرا. بەختەوەرانە ژمارەمان زۆر نەبوو. لەوێ چاوەڕێ ماینەوە ئازارەکەمان دابمرکێتەوە. دوای پێنج ڕۆژ، ئێمەیان بردە بەشی ٣٥ و دە کەس دە کەس لە ژوورەکانیان پەستاوتین. لەو بەشەی گرتووخانەکە، ژوورەکان بۆ دوو کەس دروست کرابوون. بە گەیشتنمان بۆ ئەوێ، بۆمان دەرکەوت هەندێک زیندانی پێیان ناوەتە هەژدەهەمین ڕۆژی مانگرتنیان لە خواردن. بەندیوانەکان چێشتیان بە بێ دەوری هێنا. یەکێک لە هاوڕێیانی ئێمە دەرهەڵ بوو: «ئێوە تەنانەت شیاوی ئەوە نین دوژمن بن. هیچ فڕتان بە شەرەفەوە نییە. کردارتان مایەی بەزەییە!»
دەبێ بگوترێ کە ئەم قسانە وەک نەشتەر کاریان لەم پاسەوانانە کرد، ئاخر نیو سەعات دواتر، بێ ئەوەی وشەیەک دەرببڕن، بە خۆیان و بە دەورییەکانەوە گەڕانەوە.
لە دەرەوەی گرتووخانەکە، خێزانەکان، بە ژن و منداڵەوە، هەروا چاولەڕێ

٥. وەدات ئایدن کە ببووە سەرۆکی لقی دیاربەکری پارتی یاسایی HEP، لە لایەن پۆلیسی مەدەنییەوە لە ماڵەکەی خۆی ڕفێندرا. تەرمەکەی کە شوێنەواریی ئەشکەنجەی قورسی بە سەرەوە بوو، ڕۆژی ٨ی تەموزی ١٩٩١ لە قەراغ ڕێگایەک دۆزرایەوە. دەیان هەزار کەس لە ڕێوڕەسمیی پرسەکەیدا لە دیاربەکر کۆ بوونەوە. پۆلیس تەقەی لە جەماوەرەکە کرد، لە ئەنجامدا پێنج کەس کوژران و ١٠٧ کەس بریندار بوون. لەناو برینداراکاندا گەلەک نوێنەری HEP هەبوون کە بەپەلە ڕەوانەی نەخۆشخانە کران.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

بوون. لەوێ، بەو سەرمای زستانە، خێمەیان هەڵدابوو. ئەوانەی دوای چارەسەری و تیمار لە نەخۆشخانە دەگەڕانەوە، کۆمەڵێک زانیارییان لەگەڵ خۆیاندا دەهێنایەوە کە ئێمە زار بە زار بە ژوورەکاندا دەمانگێڕان. تەنیا شتێک کە خۆمانی پێوە بخافڵێنین، گۆرانی چڕین، گوێگرتن لە شیعر و چیرۆک بوو. هەواڵی مانگرتووانیشمان پێ دەگەیشت: ئەوان لە چل و چوارەمین ڕۆژی مانگرتنەکەیان دابوون. ئەوانیش دەیانویست خۆراگری بکەن، بۆ ئەوەی بەرامبەر بە دڕندەیی بەڕێوەبەرایەتیی گرتووخانەکە نارەزایی دەربڕن. لەم لاوە، دۆخەکە کەمێک ئارام ببووە. ئەوان کەوتبوونە ژێر ڕکێفی مانگرتووانەوە. هیچ سزایەکی نوێ لە گۆڕێ نەبوو. ئەوان چاولەڕێ بوون. بێجگە لەوەش، لە چل و حەوتەمین یان چل و هەشتەمین ڕۆژی مانگرتنەکەدا، هەواڵمان پێ گەیشت کە بەڕێوەبەرایەتیی گرتووخانە ملی بۆ داواکارییەکان دانەواندووە. هەرچی بێ، ئەفسەرێکی بەرپرس ئەمەی پێ ڕاگەیاندم. بەڵام متمانەم پێ نەکرد، تەڵەیەک بوو. ئێمە بڕیارمان دا هەتا دڵنیا نەبینەوە کە بەڕێوەبەرایەتی چۆکی داداوە، چۆنییەتی هەڵسوکەوتەکانمان نەگۆڕین. هەروا سەردانی بنەماڵە و پارێزەرانمان ڕەت دەکردەوە. ئەوەی ڕاستی بێ، بەڕێوەبەرایەتی گرتووخانەکە بەنیاز نەبوو پاشەکشە بکا. چەند ڕۆژ دواتر، چەند کەسێکمان لێ مرد. لە دۆخێکی تا بڵێی دژواردا بووین: دەبوایە وره بە لاوەکان بدەین. پەیتا پەیتا بەوانم دەگوت کە ئێمە دەیبەینەوە. بە خۆشییەوە، من بە تەنیا نەبووم: شارەوانیی پێشووتری ڕوحا،

فەریدوون یازار کە ساڵی ١٩٩٢، بوو بە سەرۆکی HEP[6]، بە نۆرەی خۆی گوڕ و تینی پێ دەدان. ئێمە هەروەها هەوڵمان دەدا گاڵتەوگەپمان هەبێ.

---

٦. پارتی ڕەنجی گەل قەوارەیەکی یاسایی و سیاسی بوو کە داکۆکیی لە مافەکانی گەلی کورد دەکرد. ئەم حزبە مانگی تەمووزی ١٩٩٣ لە لایەن دادگای دەستووریی تورکیاوە بە تۆمەتی «چالاکیی جیاخوازانە» داخرا.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

لە ژوورەکەدا، کەسێکی لاگریی چین هەبوو کە لە کاتی خەودا پرخەپرخی دەهات. بەم قسانە لە خەومان هەڵدەستاند: «هۆ، پەکین! تۆ دەتەوێ ژنەفتنەکە تێک بدەی. ئێمە دەمانەوێ گوێمان لە مۆسکو بێ!»

لەم بەینەدا، بۆم دەرکەوت کە لەوەتەی من گیرابووم، براکەم کارەکەی لەدەست داوە؛ زاواکەشم لە کار دەرکرابوو - ئەمەش ڕێبازێکی دیکە بوو بۆ ئەوەی هاوکات هەم گوشار بخەنە سەر بنەماڵەکەم و هەم سەر خۆم. هەتا ساڵی ١٩٨٤، باوکم کە خانەنشین ببوو، بە یانزە ئەندامی بنەماڵەکەمان ڕادەگەیشت. ئەو کەسێکی بێوێنە بوو. بەردەوام پاڵپشتیی خەباتەکەی من بوو. دایکم و براکانیشم، سەرەڕای ئەو هەموو گرفتانەی بۆم ساز دەکردن، بۆ ساتێک پشتیان تێ نەکردم. ئەویش لەوپەڕی هەژاری و نەداریدا. بەڵام زۆر دواتر ئەمانەم زانی، کاتێک ڕەوشەکە هێدی هێدی بەرەو باشی ڕۆیشت. من و هاوسەرەکەم دوو منداڵمان هەبوو، کچێک و کوڕێک. ڕێکخراوی لێبوردنی نێونەتەوەیی مانگانە کەمێک پارەی بۆ دەناردین و بەم جۆرە ژیانێکی مەمرەمەژیمان بەڕێ دەکرد. لە ناو کوردەکانیشدا کاتێک زانیان بنەماڵەکەم لە چ هەلومەرجێکی دژواردان، جووڵانەوەیەکی هاوپشتی بەڕێ خرا.

دیارە، ئێمە لە هەموو بەرەکاندا سەرنەکەوتین. بەڵام دۆخەکە لە کۆتایی ١٩٨٤ بەو لاوە بەرەو باشی ڕۆیشت. دوای پتر لە سێ ساڵ و نیو، ئەوان کۆتاییان بە ئەشکەنجەکان هێنا، بە لایەنی کەمەوە ئەشکەنجەی ئێمە. هەتا ئەوکات، ئێمە مافمان نەبوو لە حەوشە پیاسە بکەین، یان خەریکی ڕاهێنانی لەش بین - هەڵبەت ئەگەر لێدانمان بە ڕاهێنانی لەش لەقەڵەم نەدرابێ...

ئەو ساڵانە زۆر سامناک بوون.

من زیندوو مامەوە. هەندێکی تر مردن. ئەوانی تر شێت بوون. هەموومان شوێنەواریی ئەو شتانەمان بەسەر مایەوە کە چێشتمان و ئێستاش ئەمە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

هـەر ماوەتـەوە و تەنانـەت شـەوانەش بەربینگـمان بـەر نـادا.
دانیشـتنەکانی دادگـە سـاڵانی ١٩٨٧ - ١٩٨٨ بەڕێـوە چـوون. دادگەکـە لـە گاڵتەجارِیـدا تراژیدییانـە بـوو. هەمـوو تێکۆشـانی مـن ئـەوە بـوو بـە کـوردی داکۆکـی لـە خـۆم بکـەم.
لـە سـاڵی ١٩٨٧ بـە دواوە، ڕژێـم لەچـاو جـاران کەمتر توندوتیـژ بـوو. توانیم ببمە خاوەنـی کاغـەز و قەڵـەم. ڕۆژانەکانـی خـۆم دەنووسـییەوە و هەوڵـم دەدا گشـت ئـەو شـتانە بێنمـەوە بیـر کـە بەسـەرمان هاتبـوون. یادگەیـەک کـە لـە سـاڵی ١٩٨٣ تـا ١٩٨٤ەوە نەمابوو، هێـدی هێـدی گەڕایـەوە. ئـەوان سـاڵان، مـن لەو کەسـانە بـووم کـە زۆر بـاش ڕزگارم بـوو. نزیکـەی شەسـت گیـراو مـردن.
مانگـی ئایـاری ١٩٩١، ئاخروئۆخـری شـەوێک بـەردرام. سـەرم سـووڕ مـا کـە لەگـەڵ هەڵاتنـی ڕۆژدا، چـاوم بـە ڕەنگـەکان کەوتـەوە. چەنـدان ڕۆژی پـێ چـوو هەتـا دیسـان بـە ڕووناکـی و ڕەنگـەکان ڕاهاتمـەوە. هەروەهـا بـە ئاسـانی قسـەم بـۆ نەدەکـرا.
بـە درێژایـی مـاوەی گرتنەکـەم، لە ژێـر بـاری بەرپرسـیارێتییەکی قـورس دابووم. مـن لـە لایـەن کەسـانێکەوە کـە متمانەیـان پـێ کردبـووم، بـۆ پۆسـتی شـارەدار هەڵبژێردرابـووم، دەبوایـە خـۆم لەسـەر پـێ ڕابگـرم تاکـوو هیواکانـی ئەم کەسـانە نەڕژاکـێ. ئەوانـەی منیـان ئەشـکەنجە دەدا، زۆر جـاران پێیـان دەگوتـم: «ئـێ، جەنابـی شـارەوان، ئێسـتا بـا کوردەکانـت بێـن و لێـرە ڕزگارت بکـەن.»
دەبوایـە بیسـەلمێنم شـیاوی متمانـەی ئـەو کوردانـەم کـە دەنگیـان بـە مـن دابـوو تاکـوو گۆڕانـکاری بـەدی بـێ. بوونـی مـن لەنـاو گیراوەکانـدا گرنـگ بـوو: مـن براگـەورە بـووم. ئەگـەر ڕووخابـام، کاریگـەریـی لەسـەر هەموویان دادەنـا. چەندە و چۆنیـش ئەشـکەنجە درابـام، دەبوایـە خـۆم قـورس و قایـم ڕابگـرم تاکـوو ببمـە سەرمەشـق. ئەگـەر بەرامبـەر بـە ئەشـکەنجەکانی بچووکـترەکان ئـازارم چێشـتبێ، ئـەوا قـەت نەیانتوانیـوە ورەم بڕووخێنـن.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

دادگاییکردنەکە

دادگایی مەهدی زانا، مانگی ئایاری ١٩٨١، لە دادگەی دەوڵەتی لقی دیاربەکر بەڕێوە چوو. ڕۆژی ٢٦ی تشرینی یەکەمی ١٩٩٣، ئەم دادگە ئاوارتەیە کە پێکهاتەیەکی سەربازی هەبوو، بە تۆمەتی «پەلاماردانی هەستە نەتەوەییەکان»، سزای بیست و چوار ساڵ گرتووخانەی بەسەر مەهدی زانادا سەپاند. دادگەریی سەربازی سەرزەنشتیان کرد کە بە هۆی ئاخافتن بە کوردی لەگەڵ دەوروبەرەکانی (بێجگە لەوەش، زۆربەیان هیچ زمانێکی تریان نەدەزانی، تورکی، زمانی فەرمیی دەوڵەت، فڕی بە کوردییەوە نییە، وەک چۆن هەنگاری فڕی بە فەرەنسییەوە نییە) هانی جیاخوازیی داوە. تۆمەتە سەرەکییەکانی تر: هەڵگرتنی نایاسایی چەک (دەمانچە) و ئەندامێتی لە پارتی سۆسیالیستی کوردستاندا کە خۆی ڕەتی دەکردەوە.
لە کاتی خوێندنەوەی ئەم حوکمەدا، مەهدی زانا کە نەخۆش و زۆر لاواز بوو، بڕوای خۆی بە ڕەوابوونی دۆزی کورد و سووربوون لەسەر خەبات بە شێوەیەکی ئاشتییانە دووپات کردەوە و ئەو دیکتاتۆرییەی مەحکووم

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

کرد کە دەستی لە بینەقاقای وڵات نابوو. لێدوانەکەی لە لایەن دادگەوە بە «چالاکییەکی پڕوپاگەندەیی» لەقەڵەم درا کە «ئامانجی لاوازکردن و تێکدانی هەستی نیشتمانی و سووکایەتی بە دادگەیە» و ڕێگەی بۆ دادگاییەکی نوێ هەموار کرد کە ئەنجامەکەی حەوت ساڵ و هەشت مانگ سزای گرتووخانە بوو، ئەمەش بە پێی ماددەی ١٤٢-١٤٣ی یاسای سزادان کە دەڵێ: «هەر کەسێک بە پڕوپاگەندە تاوانبار کرابێ، جا هەر شێوازێکی پڕوپاگەندە بێ کە ئامانجی شێواندن و لاوازکردنی هەستی نیشتمانی بێ و بە هۆکاری ڕەگەزی، تەواوی یان بەشێک لەو مافە گشتییانە پێشێل بکا کە دەستوور دانی پێدا ناون، سزا دەدرێ.» هەروەها بە پێی ماددەی ٣٣ی یاسای سزادانی تورکیا، بە یەکجاری و بۆ هەتاهەتایە هەموو کار و ئەرکێکی گشتی لێ قەدەغە کرا.

لە کاتی خوێندنەوەی دوایین بڕیاری دادگەدا، مەهدی زانا پێی لەسەر لێدوانەکەی پێشووی داگرتەوە و گوتیشی: «من لەبەر ڕای جیاواز خراومەتە گرتووخانەوە. من هەروا لەسەر ئەو بیروڕایە سوورم کە لەپێناویدا جاری یەکەم بیست و چوار ساڵ و جاری دووهەم حەوت ساڵ و هەشت مانگ سزای گرتووخانەم بەسەردا سەپێنرا. هەروەها دووپاتی دەکەمەوە کە دیکتاتۆری و فاشیزم خراپەیەکی ڕەهان، نەفرەت و کارەساتێکن بۆ سەرجەم کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی، سووکایەتین بە مرۆڤ، بە ئازادی و کەرامەتی. ئەگەر دادگە پێی وایە بە وەها لێدوانێک ڕووشێنراوە، ئەوە کێشەی خۆیەتی نەک هی من. چەندەش ئەشکەنجە بدرێم، چەندەش هەڕەشەم لێ بکرێ و سزا بدرێم، لەم داواکارییانەم، لە بڕوام بە دیموکراسی و خەباتی ڕەوای گەلەکەم پاشگەز نابمەوە.» مەهدی زانا جارێکی دیکە دادگایی کرایەوە و بە غیابی، سزای ساڵێک گرتووخانەی بەسەردا سەپێندرا.

بەم جۆرە، مەهدی زانا لەسەر یەک بە سی و دوو ساڵ و هەشت مانگ زیندان سزا درا. ئەو ساڵی ١٩٩١، دوا بە دوای یاسایەکی لێخۆشبوون کە لە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

لایەن حکومەتەوە هاوکات لەگەڵ شەڕی کەنداو دەرچوو، ئازاد کرا. ٢٤ی ئاداری ١٩٩٢، پاش گەڕانەوەی لە سەفەرێکی فەرەنسا کە بە مەبەستی سارێژی برینەکانی ئەشکەنجە رووی تێ کردبوو، دیسانەوە دەستگیر کرا. سێ مانگ دواتر بەردرا و ڕۆژی ٣٠ی تەمووزی ١٩٩٢ بۆ ماوەی پانزە ڕۆژ لە بنکەی ئاسایشی ئیستانبوڵ دەستبەسەر کرا و ١٢ی ئایاری ١٩٩٤، بە هۆی شایەتیدان لە بەردەم پەرلەمانی ئەورووپا، سزای چوار ساڵ گرتووخانەی بەسەردا سەپێنرا. لە پەنجا و چوار ساڵی تەمەنی، نزیکەی پانزە ساڵی لە گرتووخانەکانی تورکیادا تێپەڕاندووە.

لێرەدا بە کورتی ئاوڕێک لە بەسەرهاتەکانی دادگاییەکەی ساڵی ١٩٨٨ی دەدەینەوە کە تێیدا پاڵپشت بە جاڕنامەی مافەکانی مرۆڤی ئەورووپا دواجار توانی بە زمانی کوردی داکۆکی لە خۆی بکا.

لە فایلی لێکۆڵینەوەکەدا، ئاخافتنی من بە کوردی لە کاتی دانیشتنەکانی پێشووی دادگەدا وەک کردەیەکی تاوانبارانە لەقەڵەم دراون. لە فایلەکەدا ئاماژە بەوە کراوە کە بە گوێرەی ماددەی ١٤٢/٥ی یاسای سزادانی تورکیا و قانوونی ٢٩٣٢ کە بەکارهێنانی زمانی کوردی قەدەغە کردووە، تاوانێک لە من رووی داوە. داواکاری گشتی بە هەیتوهوتەوە جەختی لەسەر ئەوە کردەوە کە نیشتمان و نەتەوەی تورکیا قەت دابەش نابن و ئەم دابەشنەبوونەش بە دەستووری بنەڕەتی و هەندێک ماددەی یاسای سزادان گەرەنتی کراوە. پاشان ڕایگەیاند: «ئەو دەستە و لایەنانەی یەکێتیی نیشتیمانیمان پێک دێنن، بە گوێرەی دەستووریی بنەڕەتیمان تا ئەو کاتەی لە ڕێگەی «شارۆمەندییەوە» بە دەوڵەتی تورکیاوە پەیوەند درابن، ڕەچەڵەکیان هەر چییەک بێ، تورکن و ماف و ئازادییەکانیان لە لایەن ڕژێمی دیموکراتیک و دەستوورەوە گەرەنتی کراوە. بۆیە هیچ جیاوازییەک لە نێوان تورک، چەرکەز، پۆماک و کورددا ناکرێ و ئەمەش لەناو هیچ یاسایەکدا نییە. هەر تورکێک ئەگەر بە هۆی «شارۆمەندیی»ەوە کە پێکهێنەریی یەکێتیی نیشتیمانیمانە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

بە دەوڵەتی تورکیاوە بەسترابێتەوە، دەبێ بە تێگەیشتنێکی ناسیۆنالیستانەی تورکەوە بە تورکەکانی ترەوە پەیوەند درابێ. هەموو شارۆمەندانی تورک لە ڕێگەی پەیوەندیی مێژوویی و کۆمەڵایەتییەوە یەکیان گرتووە و دەبێ لە ئاستی ئەتنیکی، مەعنەوی و گشتیدا کۆمەڵگەیەکی یەکگرتوو دابمەزرێنن. کردەوە و هەڵسوکەوتی پێچەوانەی ئەم قسانە، سزا دەدرێن.

«لەتکردن یان هەوڵدان بۆ لەتکردنی نەتەوەی تورک بە بیانووی وروژاندنی باسی یەکێتیی گەلان، پەسندکردنی زمانێکی جیاواز لە زمانی تورکی بۆ نەتەوەی تورک، بەرەنگاری لەگەڵ تورکی وەک زمانی دایکیی سەرجەم شارۆمەندان و بەکارهێنانی ڕێبازی جۆراوجۆر بە مەبەستی پەرەپێدانی ئەم زمانانە لەو کردەوانەن کە ئامانجیان زەبروەشاندنە لە یەکێتیی نەتەوەییمان. جیاوازی دانان لەناو نەتەوەی تورک، لە نێوان تورکەکان و چەرکەزەکان و کوردەکان و پەرەدان بەم «هەڵاواردنانە» لەو کردەوانەن کە ئامانجیان هەڵوەشاندنەوەی یەکێتیی نەتەوەییە و لە لایەن یاسای سزادانی تورکییەوە سزایان بۆ دیاری کراوە. لەسەر خاکی دەوڵەتی تورکیا زمانێکی کوردی نییە. کوردی زمان نییە بەڵکە تێکەڵەیەکە لە وشەکان. ئەم وشانە لە تورکییەکی زۆر کۆنەوە سەرچاوەیان گرتووە و بە گووڕانێکی کاتی دیالێکتیکی گۆڕدراون، بەڵام بە ڕەچەڵەک لە سەداسەد تورکین و لە لایەن خەڵکانێکی زۆر کەمەوە بەکار دەهێنرێن، جا ئێستا ئەگەر لە ژێر کارتێکەریی هەندێک ناوەندیی دەرەکیی نیازخراپ ناوی زمانی کوردی بەم وشانە دەدرێ کە بەم جۆرە دروست بوون و بە شێوازی دەربڕینی کۆمەڵەیەکی کوردی دادەنرێ و ناوی «کورد» لەو کەسانە دەنرێ کە ئەم وشانە بەکار دەهێنن، ئەمە بە هیچ شێوەیەک بوونی ڕەگەزێکی کوردی لەناو تورکەکان و شارۆمەندانی تورکی دانیشتووی ئەم بەشەی وڵات ناسەلمێنێ.

«تۆمەتبار لە بەردەم داواکاریی گشتیمان ڕووڕاستانە گوتی کە نەتەوەیەکی کوردی جیاواز لە نەتەوەی تورک هەیە. ناوبراو هەروەها بەرگریی لەم

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

تێزانـەی خـوارەوە کـرد: «ئێمـە نەتەوەیەکیـن، زمانـی دایکیـمان کوردییـە. بابەتـی ئاخافـتن بـە زمانـی کـوردی سروشـتیترین مافـی ئێمەیـە.» ئامانجیـی سـەرەکیی تۆمەتبار بە گوتنی ئـەو قسـەیە کـە نەتەوەیەکی کـوردی جیـاواز لـە نەتـەوەی تـورک هەیـە کـە زمانـی دایکـی کوردییـە، هـاوکاری و پەرەپێدانیـی ئـەم ڕایەیـە کـە دەڵـێ کـوردی دەبـێ وەک زمانـی دایکـی قسـەی پـێ بکـرێ. «هەرچـی پەیوەندیـی بـە دۆسـیەکەی خۆمانـەوە هەیـە، دوای ئـەم چەنـد تێبینییـە حقووقییانـەی کـە لـە سـەرەوە ئاماژەمـان پێـدان، تۆمەتبـار لـە کاتـی بەڕێوەچوونـی دادگاییەکـەی لـە ڕۆژی ٣٠ی ئـاداری ١٩٨٨، لـە بـەردەم دادگـەی سـەربازیی بـاری ئاناسـاییدا، پـاش ئـەوەی مافی ئاخاوتنـی پـێ درا، ئەم قسـانەی خـوارەوەی دەربـڕی: «لەمەوبـەدوا لـە دانیشـتنەکانی دادگـەدا بـە کـوردی قسـە دەکـەم.» بـەم شـێوەیە، تۆمەتبـار، وەک چۆن بەڵگەنامەکانـی داواکاری گشـتیی کۆماریشـمان لەسـەر دانیشـتنەکانی دادگاییەکـەی دەیسـەلمێنن، لـە کاتـی بەڕێوەچوونیـی دادگاییەکـەی لەسـەر هەمـان بابـەت، لـە ڕێکەوتـی ٢٨ی ٤ی ١٩٨٨دا ئیـدی بـە کـوردی قسـەی کـردووە. بـە هـۆی بەکارهێنانـی دەسـتەواژەی «گـەلان» و ڕسـتەی «مـن گوشـارەکانی سـەر گەلەکـەم ئیدانـە دەکـەم»، بـە بانگەشـەی بوونـی نەتەوەیەکـی کـوردی جیـاواز لـە نەتـەوەی تـورک، پڕوپاگەنـدەی جیاخوازیـی کـردووە.

ئـەوەی ڕاسـتی بـێ، ڕۆژی ٣٠ی ئـاداری ١٩٨٨، لـە دانیشـتنی دادگـەی تایبـەت بـە دۆسـیەی ئویزگویرلویـک یۆلـو (ڕێـگای ڕزگاری)، لـە بـەردەم دادگـەی سـەربازی فەیلەقـی حەوتـی سـوپای دیاربەکـر، دوای خەفەت دەربڕیـن بەرامبەر بـە کیمیابارانکردنـی کوردەکانـی هەڵەبجـە لـە لایـەن ڕژێمـی دیکتاتۆریـی عێراقـەوە، پاڵپشـت بـە قانوونێکـی دانپێدانـراوی پەیماننامـە ناونەتەوەییـەکان کـە لـە پێشـەوەی یاسـای ناوخـۆی تورکیـاوە دێ، گوتـم لەمەوبـەدوا مـن تەنیـا بـە کـوردی قسـە دەکـەم. سـەرۆکی دادگـە گوتـی ئەمـە پێچەوانـەی یاسـاکانە. سـەرەڕای هۆشـدارەکەی، وەڵامـم دایـەوە: «لەمەوبـەدوا بـە کـوردی بەرگـری لە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

خۆم دەکەم. وەرگێڕێکم بۆ بدۆزنەوە. ئەگەر بێت و وەرگێڕێکم بۆ نەدۆزنەوە، خۆم لە وەڵامدانەوەی ئێوە بە زمانی تورکی دەبوێرم.»

من دەمویست دادگە گاڵتەجاڕیی ئەو ئایدیۆلۆژیا فەرمییەی بۆ دەربکەوێ کە پێی وایە کوردی تەنیا شێوەزارێکی هەژاری تورکی دێرینە. با خۆیان لەو زمانە تێگەیشتبان کە نەبوو.

هۆڵەکە لە خەڵک جمەی دەهات. هاوڕێ و چاوەدێر هەر هەموویان هاتبوون تا بنە بینەری ئەو شتەی کە بە شەڕی شەرەفیان دەزانی: بەریەککەوتنی گۆزەی گڵین و گۆزەی ئاسن.

دواجار دانیشتنەکەی دادگە دەستی پێکرد. وەختایەک مافی ئاخاوتنم وەرگرت، بە کوردی ناتەبایی ئەو داوا یاساییەی خۆمم خستە ڕوو. هێشتا یەکەم وشەکانم نەهێنابووە زمان کە سەرۆکی دادگە لە داخان سوور هەڵگەڕا و قیژاندی: «کوردی قەدەغەیە! بە تورکی قسە بکەن!» ئەمنیش بە کوردی لەسەری ڕۆیشتم: «ئاخۆ ئێمە لە دادگەیەک داین یان لەناو جەنگەڵێکین؟ بە چ ناوێکەوە مافی بەرگری لە زمانێکم لێ قەدەغە دەکەن کە دەتوانم بە باشترین شێوە خۆی پێ دەرببڕم؟» دوای ئەمە سەرۆکی دادگە گوڕاندی: «ئادەی ئەمە بێدەنگ بکەن، فڕێ دەنە دیوی دەرەوە.» ئەوجا سەربازەکان لە خۆوە نووسان و قۆڵیان گرتم بۆ ئەوەی پەلکێشی دەرەوەم بکەن.

دادگە بڕیاری دابوو ئەگەر هەروا لەسەر ئاخاوتن بە زمانی کوردی سوور بم، لە دانیشتنەکانی دادگە بێبەش بکرێم.

لە کۆبوونەوەی ١ی حوزەیرانی ١٩٨٨، جارێکی تر ئەو دادوەرانە لە دادگەکەدا ئامادە بوون. هەروەها ژمارەیەکی زۆر ڕۆژنامەنووس و چاوەدێر، دوو پەرلەمانتار و چەند پارێزەرێکیش لەوێ بوون. دۆسیەکەی من بە هیچ شێوەیەک حقووقی نەبوو. پێش هەموو شتێ، دۆسیەیەکی سیاسی و ئایدیۆلۆژی بوو. من دەمویست لە بەردەم ڕای گشتی ئایدیۆلۆژیایەک

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

مەحکووم بکەم کە لەسەر درۆ، پەراوێزخستن و نکۆڵی لە گەلەکەم ڕۆنراوە. بۆیە من پێویستیم بە پارێزەر نەبوو. بە تاقی تەنیا دەمتوانی بەرگری لە خۆم بکەم.

بەڵام هەر لەگەڵ دەربڕینی یەکەمین وشەکان بە زمانی کوردی، دادوەرە سەربازییەکان فەرمانیان دا:

«ئەم کابرایە بێدەنگ بکەن و بیبەنە دەرەوە!»

نزیکەی دە سەربازێک بە هەڵەداوان خۆیان گەیاندە من. یەکێک پڕی دایە قوڕگم، یەکێک زار و لووتی گرتم، ئەوانی تریش لێیان دەدام و بە هەموو هێزی خۆیانەوە بۆ دەرەوە پاڵیان پێوە دەنام. من چیتر نەمدەتوانی هەناسە بدەم. بۆ ساتێک، هەستم کرد دەخنکێم و ئەفسەرە پلەباڵاکەش کاتێک هەستیاریی دۆخەکەی بۆ دەرکەوت، نەیهێشت چیتر لێم بدەن. بردیانمەوە گرتووخانە. دواتر، بێ ئامادەبوونی خۆم، دادگە سزای ساڵێک گرتووخانەی بەسەردا سەپاندم چونکە بە زمانێکی قەدەغە قسەم کردبوو. ئەمەش بەراورد بە سزاکانی پێشووم (لەسەر یەک سی و یەک ساڵ و هەشت مانگ مانەوە لە گرتووخانە بە هۆی جیاوازی بیروڕا) هیچ نەبوو. لەوەبەدوا، دەزگای دادوەریی تورکیا، بێ ئەوەی بە دەست بوونی منەوە بناڵێنێ، بە شێوەیەکی غیابی و بێ ڕێزگرتن لە فۆرمەکان و زەحمەتیی گوێگرتن لە بەرگرییەکەی من، ڕێگەی سزادان بە گوێرەی دۆسیەکەمی هەڵبژارد.

بەم جۆرە، ڕۆژی ١٢ی ئایاری ١٩٩٤، لە زاری ئەو پۆلیسانەی کە هاتبوون بمگرن، زانیم کە دادگەی ئاسایشیی دەوڵەتیی ئەنقەرە، لەبەر شایەتیدانم لە بەردەم پەرلەمانی ئەورووپا، سزای چوار ساڵ گرتووخانەی بۆ بڕیومەتەوە. لە پاساوەکانی حوکمەکەدا، دادگە بانگەشەی کردبوو کە نەیانزانیوە بانگهێشتنامەی ئامادەبوون بۆ کام ناوونیشان بنێرن. ئەم بیانووە زیاتر لەبەر ئەوە مایەی گاڵتەجاڕی بوو کەماڵەکەم لە گەڕەکی پەرلەمانتاران

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

هەڵکەوتبوو کـە شـەو و ڕۆژ لـە ژێـر چاوەدێریی پۆلیسـدا بـوو و ڕۆژی دادگاییەکە کـە لێـی بێئـاگا بـووم چونکـە زانیاریـم پـێ نەدرابـوو، ڕۆیشـتبوومە سـەردانی لەیـلای هاوسـەرم کـە ئەنـدام پەرلەمانـی دیاربەکـر بـوو و لـە زیندانی سـەربازیی دیاربەکـر خرابـووە گرتووخانـەوە.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

مەهدی زانا سیاسەتمەداری ناسراوی باکووری کوردستان، یانزە ساڵی تەمەنی لە سیاچاڵەکانی تورکیادا تێپەڕاندووە. نووسەر بە زمانێکی سادە باس لە دۆخی ڕەش و تاریکی ساڵانی ١٩٨٠ هەتا ١٩٩١ دەکا و تیشک دەخاتە سەر لێپێچینەوەکان، لێدان و ئەشکەنجەی ڕۆژانە، گواستنەوەکان، سەرهەڵدانەکان، سەرکوتی توندوتیژ، -سادیزمی زیندانوانەکان و یەکێتیی گیراوەکان لە گرتووخانەجۆراوجۆرەکاندا بەتایبەتی زیندانەسامناکەکەی ژمارە پێنج کە خۆیشی تێیدا زیندانی بووە.

مەهدی زانا، شارەوانی پێشووی دیاربەکر، ئەندامی پێشووی پارتی کرێکارانی تورکیا، ساڵی ١٩٤٠ لە شاری فارقینی سەر بە دیاربەکر لەدایک بووە. ساڵی ١٩٧٨ وەک کەسێکی سەربەخۆ بەشداری هەڵبژاردنەکانی شارەوانی بووە و سەرکەوتنی بەرچاوی بەدەست هێناوە. هەتا کودەتای سەربازی ١٩٨٠ لەسەر ئەم پۆستە ماوەتەوە و پاشان قۆڵبەست کراوە و بە تاوانی "شێواندنی هەستی نیشتمانی" سزای سی و شەش ساڵ گرتووخانەی بەسەردا سەپێنراوە. دوای بەربوون لە گرتووخانە ڕووی کردووەتە هەندەران و ئێستا لە سوید دەژی.

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM